

TARTU ÜLIKOOL
Humanitaarteaduste ja kunstide valdkond
Kultuuriteaduste instituut
Kirjanduse ja teatriteaduse osakond

Hanna Maria Salong
Molière Eesti teatris
Bakalaureusetöö

Juhendaja Riina Oruaas (MA)

Tartu 2021

SISSEJUHATUS	3
1. MOLIÈRE	5
1.1. Molière'i elu ja karjäär	5
1.2. Molière'i looming	8
2. MOLIÈRE EESTIS	10
2.1. Tööprotsess	10
2.2. Molière'i näidendite lavastamine Eesti Vabariigi ajal	11
2.3. Molière'i näidendite lavastamine Teise maailmasõja ajal	14
2.4. Molière'i näidendite lavastamine Nõukogude Eestis	15
2.5. Molière'i näidendite lavastamine taasiseseisvunud Eestis	18
2.6. Molière'i kui tegelane ja tema loominguga põhjal kirjutatud teosed Eesti teatris	20
2.7. „Molière Eestis“ peatüki kokkuvõte	21
3. LEMBIT PETERSON JA MOLIÈRE	24
3.1. Lembit Peterson ja tema lavastajakäekiri	24
3.2. Lembit Peterson kui Molière'i lavastaja eesti teatris	25
KOKKUVÕTE	31
KASUTATUD ALLIKAD	33
SUMMARY	39
LISAD	42
Lisa 1: Tabelid	42

SISSEJUHATUS

Käesolevas bakalaureusetöös uurin ühe Prantsusmaa tuntuima komöödiakirjaniku Molière'i loomingu lavastusi Eesti teatris. Molière oli traagiline koomik, keda juba oma eluajal saatis kuulsus nii näitleja kui ka näitekirjanikuna ja kes tänaseni asetab läbi oma loomingu vaataja silmitsi iseendaga. Molière'i on tema olulisusele vaatamata teistest maailmaklassikutest, näiteks Shakespeare'ist, vähem tõlgitud ja lavastatud. Tihti on tema näidendid jõudnud teatrite mängukavadesse just repertuaari mitmekesistamiseks, repertuaarinõude täitmiseks või tudengitöödena. Siiski on viimastel aastate lavastuste saalid täis olnud rõkkavat publikut – tema kõrgkomöödiate parukate all on peidus midagi, mis siiski Eesti teatrivaatajat kõnetab.

Käesoleva bakalaureusetöö eesmärk on uurida Molière'i näidendite lavastamist ja tõlkimist Eesti teatris ning selle najal tekkivat lavastamistraditsiooni. Üks laiemaid bakalaureusetöö eesmärke on leida ühisosa Eesti teatri ja Molière'i vahel – kas see on üldse olemas või on prantsuse klassitsistlik näitekirjandus eesti teatritegijale ja vaatajale võõras. Võõraksolemist väljendab Lea Tormise (1972) Molière'i 350. sünniaastapäevaks pühendatud artikli pealkiri „Molière ja meie?“, mille lõppu on lisatud küsimärk. See küsimärk peegeldab sajandi esimeses pooles ilmunud Gustav Suitsu (1924a–c, 1925) artiklit „Molière ja meie“, milles eestlaste ja Molière'i seotust veel küsimuse alla ei seatud, vaid kutsuti üles seda ühendust looma ning kinnistama.

Otsin vastust ühele suurele uurimisküsimusele – kuidas on tekkinud Molière'i lavastamistraditsioon Eesti teatris – läbi järgmiste uurimisküsimuste:

1. Milliseid Molière'i näidendeid on lavastatud Eesti teatris?
2. Milline on olnud Molière'i näidendite tõlketraditsioon?
3. Milline on olnud Molière'i näidendite lavastamistraditsioon?

Varasemalt ei ole sellel teemal tehtud ühte ülevaatlikku uurimust, kuid valikuliselt on Molière'i lavastamisest kirjutatud teatriajaloolistes ülevaateetes „Eesti teater 1920–1940“ (Tormis 1978), „Eesti nõukogude teater“ (Kask 1987), „Eesti teater. Ülevaateos“ (Rähesoo 2011) ja „Eesti sõnateater“ (2015) ning Sven Karja (2020) doktoritöös „Eesti

teatrite repertuaar aastatel 1986–2006“. Molière’i lavastamisest Eesti teatris on samuti ilmunud paar artiklit – näiteks Gustav Suitsu (1924a–c, 1925) artikkel „Molière ja meie“ ja Lea Tormise (1972) artikkel „Molière ja meie?“. Molière’i elust ja loomingust on kirjutanud ka Ott Ojamaa (1974) ja Kaia Sisask (2006).

Olen töö jaganud kolmeks osaks. Esimeses osas kirjutan Molière’ist ja tema loomingust. Teises osas annan ülevaate Molière’i lavastamistraditsiooni tekkest Eesti teatris ja lavastuste kontekstist Eesti teatri ajaloos. Kolmandas osas kirjutan Lembit Petersonist, kes on kõige rohkem Molière’i lavale toonud lavastaja Eesti teatris, tema Molière’i-lavastusest ning tema lähenemisest Molière’ile.

Analüüsimaterjaliks olen kogunud kõik teadaolevad Molière’i lavastuste andmed Eesti teatri andmebaaside ja ajalooliste allikate põhjal ning andmeid nii kvalitatiivselt kui ka kvantitatiivselt analüüsinud. Viimases osas kasutan töö jaoks tehtud intervjuud Lembit Petersoniga (2021).

1. MOLIÈRE

Esimeses peatükis antakse ülevaade Molière'i elust, karjäärist ja tema loomingust. Eluloo ja karjääri ülevaate kirjutamisel on kasutatud Marie-Claude Canova-Greeni (2006: 1–12) kirjutatud peatükki „The career strategy of an actor turned playwright: „de l'audace, encore de l'audace, toujours de l'audace““ teosest „The Cambridge Companion to Molière“. Loomingu ülevaate kirjutamisel on kasutatud nii Canova-Greeni (2006) artiklit kui ka Kaia Sisaski (2006) järelsõna „Prantsuse klassitsistlik kirjandus“ Molière'i näidendikogumikus, William D. Howarthi (2006) peatükki „Prantsuse renessanss- ja neoklassitsistlik teater“ teosest „Oxfordi illustreeritud teatriajalugu“ ja James Gainesi toimetatud „The Molière Encyclopediat“ (2002). Ülevaade keskendub Molière'i karjäärile ja loomingule. Ülevaade kõikidest Molière'i näidenditest on tabelina esitatud töö lõpus (Tabel 1. Molière'i looming ja Tabel 2. Molière kui kaasautor). Loomingu ülevaate koostamisel on kasutatud David Bradby ja Andrew Calderi (2006: xv–xix) kronoloogiat ning pealkirjade eestikeelseid tõlkevasteid Ott Ojamaa (1974: 15–32) kogumikust. Eesti keelde tõlkimata näidendite pealkirjad on esitatud kaldkirjas.

1.1. Molière'i elu ja karjäär

Molière, sünninimega Jean-Baptiste Poquelin, sündis rikkasse Pariisi kaupmehe perre 1622. aasta jaanuaris. Tema elust on teada kindlaid fakte vähe. Molière õppis kuni 1639. aastani kõrgelt hinnatud jesuiitide kolleegiumis. Jean-Baptiste loobus perekondlikust tapetsiiri, kuninga tubade möbleerija ametist (*tapissier*) ja 1643. aastal otsustas hakata näitlejaks. Samal aastal rajas Molière koos Madeleine Bèjart'i, viimase vendade ja paari sõbraga Kuulsa Teatri (*Illustre Théâtre*).

Uus teater avati 1644. aasta jaanuaris. Samal ajal sai alguse ka Molière'i kirg siduda draama ja muusika. Uus teater sattus rahalistesse raskustesse ning trupi liikmed olid sunnitud suunduma provintsiteatritesse. Molière'i ja Bèjart'ide pere liitus Lääne-Prantsusmaal tuuritava trupiga, mille juhtimise näitekirjanik 1650. aastal üle võttis. Edukas aeg provintsis viis nad kokku Conti printsiga, kes võttis nad oma eeskoste alla.

Uus patroon aitas nende näitetrupi sotsiaalse eliidi näitelavadele. Provintssides mängis trupp peamiselt keskaegse traditsiooniga farsse. On arvatud, et repertuaaris olid ka tragöödiad, pastoraalid ja viievaatuselised komöödiad. 13 aasta jooksul esietendus mitu Molière'i näidendit – *L'Étourdi (Tuulepea)* Lyonis ja *Le Dèpit amoureux (Armutusk)* Bèziers'is.

Järgnevatel aastatel mängis trupp igapäevase sissetuleku teenimiseks lihtrahvale ja kõrgematesse ringkondadesse jõudmiseks eliidile. 1658. aasta oktoobris esitleti neid Pariisis õukonnas – 24. oktoobril mängis trupp Louvre'is kuningale üht Corneille' tragöödiat ning Molière'i enda komöödiat pealkirjaga *Le Docteur amoureux (Armunud arst)*.

Trupp asus tööle Petit-Bourboni saali ja uue teatri staariks sai Madeleine Bèjart. Selles ajajärgus kinnitus Molière'i kui näitekirjaniku identiteet. Valmis mitu tragöödiat ja komöödiat – 1659. aastal *Les Précieuses ridicules* („Naeruväärsed eputised“) ja 1660. aastal *Sganarelle ou Le Cocu imaginaire (Sganarelle ehk Ebasarvekandja)*. Molière soovis kirjutada ka tragöödiad, kuid pärast 1661. aastal ebaõnnestunud näidendit *Dom Garcie de Navarre (Don Garcia Navarrast ehk Armukade prints)* jäigi see vaid sooviks ja edaspidi kirjutas ta komöödiad.

Molière kirjutas ümber väga paljud oma varasemad lühikomöödiad – näiteks kolmevaatuselise *L'École des maris (Meeste kool)*, mis valmis 1661. aastal. Samal aastal sai hoo sisse ka ballett-komöödia žanr, millega Molière eriti kuninga tähelepanuorbiiti jõudis. Esimene ballett-komöödia, *Les Fâcheux*, liitis endas muusika, tantsu ja draama. Pea hakkas näitekirjanik kirjutama ka viievaatuselisi komöödiad, millest üks, *L'École des femmes* („Naiste kool“) 1662. aastal ka lavale jõudis.

Molière aitas kaasa ka näitlejate maine tõstmisele – ta sai au osaliseks olla kuninga lähedal ning saada kuninglikku pensionit. Hoolimata oma kõrgest positsioonist oli näitekirjanikul konflikte kunstialaste rivaalidega. 1662. aastal jõudis lavale värssnäidend *L'École des femmes*, millega Molière oma vastastega dialoogi astus ja tõi lavalaudadele uued „esteetilised printsipiibid“, mis tekitasid palju kadedust ning kriitikat. Kriitikale omakorda astus Molière oma kunsti kaitseks välja kahe näidendiga – *La Critique de L'École des femmes* („„Naiste kooli“ kriitika“) ja *L'Impromptu de Versailles* („Versailles' improvisatsioon“).

Vaevalt oli eelmine rünnak lõppenud, kui Molière tõi näitelavale järjekordse sotsiaalkriitilise näidendi kahepalgeliste pühaveeste vastu. 1664. aasta *Tartuffe*'i („Tartuffe“) mängimine keelati ja sellega koos ka 1665. aastal lavale jõudnud *Dom Juan* („Don Juan“). Näitekirjaniku püüdlustest hoolimata ei jõudnud *Tartuffe* lavale enne 1669. aastat. Molière proovis seda küll uue nimega *L'Imposteur (Petis)* 1667. aastal lavale tuua, kuid kukkus läbi. Näidendi viimane versioon, taaskord nimega *Tartuffe*, jõudis lavale 1669. aastal.

1663.–1669. aastad olid hoolimata võitlustest kriitikaga edukad nii Molière'ile kui ka trupile. Näidendid pidid vastama nii Pariisi publiku kui ka õukonna nõuetele. Selleks, et hoida oma publikut, pidi repertuaar vahetuma ja olema kooskõlas ühiskonnas toimuvaga. Nendel aastatel ilmusid karakterkomöödiad *Le Misanthrope* („Misanthrop“, 1666) ja *L'Avare* („Ihnus“, 1668), farsid *Le Médecin malgré lui* („Arst vastu tahtmist“, 1666) ja *George Dandin* („George Dandin“, 1668) ning mütoloogilise sisuga komöödia *Amphitryon* („Amfitrüon“, 1668). Molière kirjutas ka mitu ballett-komöödiat – *Le mariage forcé (Sundabielu, 1664)*, *La Princesse d'Élide (Elise printsess, 1664)* ja *Monsieur de Pourceaugnac (Pourceaugnac, 1669)*.

Pariisis oli trupil palju raskusi. *Tartuffe* keelati kaks korda, Molière haigestus, üks trupi näitlejatest liitus rivaalidega ja suri kuninga ema, mis tähendas leinaperioodi, mil teatrid olid suletud. Lisaks stabiilse sissetuleku puudumisele tuli trupil sõltuda Molière'i ja teiste kirjanike uutest näidenditest. Raskustest aitasid trupi välja mitmed patroonid, kellest üks oli ka kuningas Louis XIV ise. Molière'ist sai kuninga ametlik meelelahutaja ning aastatel 1664–1672 kirjutas ta oma 21st näidendist 15 kuningale. 1667. aastast kuni 1672. aastani kirjutas Molière kaks näidendit, *L'Avare* ja *Les Fourberies de Scapin* („Scapini kelmused“, 1671) linnapublikule ja seitse ballett-komöödiat kuningale. 1672. aastal valminud karakterkomöödia *Les Femmes savantes* („Õpetatud naised“) oli näidend, mis püüdis nii linna kui ka õukonna tähelepanu. Kuigi õukonna toetus oli karmil teatrimaastikul ellujäämiseks vajalik, siis õukonnas teatri tegemine oli riskiks kaotada Pariisi publik.

Sel ajal sai alguse lõhe Molière'i ja tema pikaajase koostööpartneri muusikust Jean-Baptiste Lully vahel. 1672. aastal taotles viimane luba saada õigused, mis oleksid keelanud teisi teatreid muusikat ja tantsu esitamast. Hoolimata Lully autoriõigustest

muusikalistele numbritele, otsustas Molière siiski uuesti lavastada mitmeid muusika ja tantsuga näidendeid nagu näiteks *Le Mariage forcé* ja *Le Bourgeois gentilhomme* („Kodanlasest aadlimees“). 1673. aastal esietendus ka ballett-komöödia *Le Malade imaginaire* („Ebahaige“). Molière'i ja Lully suhete katkemine kahjustas ka Molière'i suhteid kuningaga. Edasi keskendus näitekirjanik oma näidendite väljaandmisele ja autoriõiguste kaitsmisele. Trükki jõudsid ka ballett-komöödiad, kuigi autoriõigused kuulusid kuningale.

Molière'i viimane näidend, *Le Malade imaginaire* oli edukas. Tahtes end veel viimast korda tõestada, mängis Molière, kes oli juba siis väga haige, ise peategelast. Neljanda etenduse ajal kukkus ta kokku ja suri mõni tund pärast etendust. Molière'il ei jätkunud aega, et öelda lahti oma näitlejaametist ja võtta vastu viimane võimine. Kuninga loaga sai Molière'i naine Armande Béjart siiski mätta mehe öösel kiiruga Saint-Eustache'is asuvasse surnuaeda.

1.2. Molière'i looming

Molière, näitlejast näitekirjanik, on oma loomingus suutnud ajatuks kirjutada nii naerva kui ka nutva „prantsuse vaimu“, keeles, mida peetakse täna tuntud prantsuse keele eelkäijaks, nagu Shakespeare'i keelt inglise keele omaks. Molière oli nii teatrijuht, näitekirjanik kui ka näitleja ning nende kolme rolli koostöös kirjutas ta kõrgkomöödiad. (Sisask 2006: 283)

Molière kirjutas oma trupi repertuaari 33 näidendit – nii värsis kui ka proosas ning nii ühe- kui ka mitmevaatuselisi. Tema loomingus on esil teemad, mis olid aktuaalsed ka tänapäeval – silmakirjalikkus, enesepetmine, tõuslikkus. Tema näidendite tegelased omandavad mingi naeruväärse omaduse, vahel ka pahe just tänu oma kaasinimestele – kuninga mängivad kuningaks alamad ja Tartuffe'id Tartuffe'ideks Orgonid. Olulised uuendused, mis Molière oma loomingus saavutas, oli uus žanr ballett-komöödia ja komöödiate tegevuse toomine siseruumidesse. Suur menu saatis Molière'i näidendeid juba tema eluajal ja ka hiljem on teda peetud komöödia tippkirjanikuks. (Howarth 2006: 257, 261) Ta kukkus näitekirjanikuna läbi vaid ühe näidendiga – *Dom Garcie de Navarre ou le Prince jaloux* (The Molière Encyclopedia 2002: 126).

Molière'i loomingu jagab Kaia Sisask (2006: 285–286) komöödia alaliikideks järgmiselt: karakterkomöödiad, kommetekomöödiad, intriigikomöödiad, heroiline komöödia, mütoloogiline komöödia, poleemiline komöödia, farss, ballettfarss ja õukonna ajaviide. Tema tähtsamateks näidenditeks peetakse „Tartuffe'i“, „Don Juani“, „Misanthroopi“, „Arsti vastu tahtmist“, „George Dandini“, „Ihnust“, „Kodanlasest aadlimeest“, „Scapini kelmusi“ ja „Ebahaiget“, mis kõik on ka eesti keelde tõlgitud (samas: 292). Lisaks suurele žanriampluaale leidub tema näidendites sisemiselt mitu žanrit. Näiteks näidendis *Tartuffe* liitis ta viievaatuselisele värssnäidendile juurde farsiooni ja kasutas samas näidendis nii muusikat, tantsu kui ka draamateksti. Tema oskus olla uuenduslik ja samal ajal püüda kõrget taset vastas nii õukonna kui ka madalamast klassist publiku maitsele. (Canova-Green 2006: 7)

Temaga seostatakse kõige enam ballett-komöödia žanri loomist. Ballett-komöödia oli ehitatud üles kas ühe- või kolmevaatuselisele komöödiale, mille vaatuste vahel oli tantsu ja muusikat. Žanr arenes ja lõpuks oli vaatuseid viis. Muusika võis olla väga tihedalt seotud näidendi süžeeaga, kuid vahel jäi see ka „sümboolseks“. Molière'i loodud žanr oli eelkäijaks nii prantsuse ooperile kui ka vodevillidele (*vaudeville*). (The Molière Encyclopedia 2002: 93–94)

Molière'i loomingus on esindatud erinevad žanrid ja näitekirjanikuna kirjutas ta oma näidendeid just omaenda truppi silmas pidades. Tema loomingus kohtuvad kõrgkomöödia ja farss ning sihikule võetakse ühiskonnas levivad pahed.

2. MOLIÈRE EESTIS

Järgnevas peatükis antakse ülevaade Molière'i lavastamistraditsiooni tekkest Eesti teatris. Molière'i järjepidevam lavastamine algas Eesti teatris kutselise teatri rajamisega samal ajal ja lavastamistraditsioon arenes käsikäes tõlketraditsiooniga. Alguses võeti ette lihtsamad ja hiljem ka kõrgkomöödia kaanonisse kuuluvad näidendid. Ülevaates on eraldi välja toodud üldised tendentsid ja teatriajaloos esiletõusnud lavastused. Perioodid on jagatud neljaks: Eesti Vabariigi, teise maailmasõja, nõukogude ja taasiseseisvunud Eesti aegsed lavastused. Lisaks on välja toodud Eesti teatris Molière'i loomingu põhjal kirjutatud teosed ja need lavastused, kus teda on kujutatud tegelasena. Molière'i lavastuste ülevaate koostamisel on kaasatud lavastused nii eesti- kui ka venekeelsest teatrist. Saksakeelsest teatrist on mainitud esimesi Eesti teatri Molière'i-lavastusi, kuid välja on jäetud baltisaksa teatri lavastused bakalaureusetöö mahu ja lavastuste andmete puudumise tõttu Eesti Teatri- ja Muusikamuuseumi Eesti teatri lavastuste andmebaasist. Lisatud on tudengi- ja koolitööd. Kõik lavastused on esitatud tabelina töö lõpus (Tabel 3. Molière'i näidendid Eesti teatris).

2.1. Tööprotsess

Molière'i tõlgete ülevaate koostamisel kasutati ESTER-i ja Eesti Teatri Agentuuri näidendite andmebaase. Andmeid koguti 2020. aasta novembris. Andmebaasis ESTER kasutati otsingusõna „Molière“ ja täpsustati otsingut keelega „eesti“. Otsingutulemusi leiti 40, millest valiti sobivad. Jäeti välja lavastustega seotud materjalid, kooliõpikud, videosalvestised, pilteavikud, helisalvestised ja Molière'i elulugu (Mihhail Bulgakovi „Härra de Molière'i elu“). Tulemustest sorteeriti välja kattuvad kirjed ja tõlked, mis ilmusid mitmes teavikus. Eesti Teatri Agentuuri näidendite andmebaasis kasutati otsingusõna „Moliere“, kuna otsingusõna „Molière“ ei andnud tulemusi. Andmebaasi tulemusi võrreldi ESTER-i omadega ja koostati ühtne kokkuvõtte.

Lavastuste nimekirja koostamisel kasutati Eesti Teatri- ja Muusikamuuseumi Eesti teatri lavastuste andmebaasi, Eesti Teatri Agentuuri kodulehte, teatriajaloolisi allikaid ja

teatrite kodulehekülgi. Esimene ülevaade lavastustest Eesti teatris koostati 2020. aasta novembris Eesti Teatri- ja Muusikamuuseumi Eesti teatri lavastuste andmebaasi põhjal. Kasutati otsingusõna „Moliere“, kuna otsingusõna „Molière“ ei andnud tulemusi. Otsingu tulemustest koostati ühtne tabel, mis andis ülevaate Molière’i lavastamisest Eesti teatris. 2021. aasta veebruaris ja märtsis töötati läbi Eesti teatri ajaloo põhiteosed. Eelmainitud allikate abil täiendati Molière’i lavastuste andmeid Eesti teatris. Andmete põhjal koostati ülevaade, millele lisati allikatest leitud lavastuste lisainfo. Ülevaade koostati ka lavastustest, mille tegelane oli Molière või mille alusmaterjaliks oli kasutatud tema näidendeid.

2.2. Molière’i näidendite lavastamine Eesti Vabariigi ajal

Enne 1923. aastat ei tõlgitud Molière’i näidendeid veel originaalkeelest eesti keelde – tõlgiti näiteks vene ja saksa keelest – ning lavale jõudsid vaid üksikud näidendid. Molière’i näidendeid mängisid Eestis 18. sajandil Euroopa näitetrupid ja neid lavastati 19. sajandi lõpus ja 20. alguses paaril korral ka Tallinna saksa teatris. 1886. aastal lavastati Molière’i „Ihnuskaela“ Wiera teatris. (Rähesoo 2011: 20–21, 30, 62) Näidend oli arvatavasti tõlgitud saksa keelest – *ihnuskael* on otsetõlge sõnast *Geizhals* (Eesti Sõna 1943). Molière’i näidendid võisid 20. sajandi alguses olla ka seltside repertuaaris (Rähesoo 2011: 74). Näiteks esitati „Ihnust“ Kuressaare Eesti Seltsis (Tormis 1978: 257). Molière toodi lavale ka pärast I maailmasõda Narva Rahvateatris (Kask 1987: 28).

Eesti Vabariigi ajal pandi esimene nurgakivi Molière’i lavastamistraditsiooni tekkele tema näidendite tõlkimisega prantsuse keelest eesti keelde. Tõlketevõimega paralleelselt hakati näidendeid Eesti teatris ka rohkem lavastama. Oluline just klassika lavastamise juures oli Eesti iseseisvusaeg, mil oli võimalus näidendeid lavastada ilma poliitiliste ideoloogiate surve ja sundrepertuaari nõudeta. Eesti Vabariigis ei pidanud klassika vastama ühegi juhtiva poliitilise idee vaadetele, kuna valitses demokraatlik sõna- ja usuvabadus, mis andis võimaluse kunsti tõlgendada vastavalt kunstniku oma tõekspidamistele ja valida alusmaterjaliks ükskõik millise riigi või rahvuse kirjutatud näidend.

1920datel aastatel olid ühiskonnas toimunud suured muutused, mis mõjutasid ka teatrielu. Toimus kiire linnastumine, euroopastumine, kutseliste teatrite ning Kultuurkapitali rajamine. Kultuurielu keskuseks kujunes Tallinn. Publiku arvu kasv tingis ka rohkemate proovide arvu ja kunstilise taseme tõusu. (Rähesoo 2011: 123–133) Repertuaaris olid ekspressionistlik draama, antiik-kreeka näitekirjandus, klassika, kaasaegseid tõlkenäidendid ja algupäraseid uudisnäidendid (Tormis 1978: 18–23).

1920. aastatel tõlgiti esimesed Molière'i näidendid originaalkeelest eesti keelde, mis pani tugeva aluse kvaliteetse tõlketraditsiooni tekkele. Marta Sillaots tõlkis näidendid „Arst vastu tahtmist“ ja „George Dandin“. Lisaks Sillaotsale tõlkis prantsuse keelest näidendi „Naiste kool“ Leena Külaots ja näidendi „Ihnus“ Reinhold Kask.

1922. aastal tähistati Eestis Molière'i 300. sünniaastapäeva – Prantsuse instituut korraldas Tartus Molière'i õhtu, kus kanti ette üks eestikeelne ja üks prantsuskeelne kõne ning üks Molière'i komöödia Tallinna Vene näitetrupi esituses. Hoolimata püüdest kultuurikontakti luua, jäi sellel õhtul saal tühjaks. (Suits 1925: 478–479) 1923. aastal tähistati Molière'i 250. aasta surma-aastapäeva ja selle puhul korraldatud Molière'i lavastuste õhtu vastuvõtt oli vastupidine – Draamateatri trupi lavastusi ja nende ringreisi saatis suur publikumenu nii Tartus Vanemuises kui ka mujal Eestis. Suits pidas valitud teoseid küll Molière'i lihtsamateks näidenditeks, kuid hindas püüdlust teha Molière'i eesti publikule kodusemaks. (Suits 1925: 480) Draamateatri Molière'i lavastuste õhtute jaoks telliti Marta Sillaotsa tõlked näidenditele „Arst vastu tahtmist“ ja „George Dandin“. Esitamiseks valiti lihtsamad näidendid, kuna klassitsistlike kõrgkomöödiade stiili ja värssi peeti publikule veel raskeks. (Tormis 1978: 424; Waba Maa 1923).

Draamateatris toimunud Molière'i lavastuste õhtul esitatud näidendite osas on ajalooline lahknevus – kas lavastati näidendit „Arst vastu tahtmist“ või „Lendavat arsti“. Säilinud on 1923. aastal ajalehtedes ilmunud sõnavahetus Draamateatri büroo, Heino Anto ja Marta Sillaotsa vahel, milles tõlkijad omavahelises sõnasõjas selgitavad välja, et Marta Sillaotsa süüdistus, et Heino Anto on tema tõlke ümber kirjutanud, on vale, ja tegelikkuses on tõlgitud kaks näidendit – Anto tõlkis Molière'i ühevaatuselise komöödia „Lendava arsti“ (*Le Docteur Volant*) ja Marta Sillaots kolmevaatuselise näidendi „Arst vastu tahtmist“ (*Le médecin malgré lui*). Allikatest selgub, et Draamateater oli tellinud Marta Sillaotsalt näidendid „Arst vastu tahtmist“ ja „George Dandin“, kuid samal ajal

lavastati teatris veel ka näidendit „Lendav arst“, mille sarnasust Sillaots oma pöördumises tema enda tõlgitud näidendile ka esile toob. (Anto 1923, Draamateatri büroo 1923, Sillaots 1923a, Sillaots 1923b) Kuna Draamateatri Molière'i õhtu toimus mitu korda, siis võidi näidendeid mängida kordamööda. Seda kinnitavad ka ajalehtedes ilmunud kuulutused ja artiklid. Näidendi „Arst vastu tahtmist“ lavastamist 1923. aastal kinnitavad Waba Maa (1923), Päewaleht (Teatribüroo 1923b; Päewaleht1923a–b) ja Postimees (Wanemuise talitus 1923). Mõlemat näidendit mainitakse Päewalehes (Mettus 1936). „Lendavat arsti“ nimetatakse Draamateatri lavastuseks Päewalehes (Teatribüroo 1923a), Eesti Sõnas (1943) ja Tulevikus (1923).

Klassitsistliku draama tõlgendamisel puudus eesti teatris kogemus, millest hoolimata Molière'i lavastamine Draamateatri õhtuga ei piirdunud. „Ihnus“ jõudis 1923. aastal lavale nii Tallinnas kui ka Narvas. Lavastused ei olnud kunstiliselt tugevad, kuid neid hinnati just püüdlustena klassikat lavastada. Estonias võeti näidend mängukavasse repertuaari mitmekesistamiseks. (Tormis 1978: 32, 57–58, 253)

Klassika lavastamine vähenes 1930datel algupoolel, kuid iseseisvusaja lõpul hakkas see taas tõusma. Vanematest näitekirjanikest jõudis publiku ette Shakespeare'i, Molière'i ja Schillerit. (Rähesoo 2011: 224) Tõlketööd alustasid kaks uut tõlkijat – Ants Oras ja Aleksander Aspel, kelle „Misanthroobi“ ja „Ebahaige“ tõlked ilmusid 1936. aastal. Tõlke ilmumise aastal tõi Paul Sepp viimase ka Draamateatris lavale. Ballett-komöödias „Ebahaige“ kasutati küll *commedia dell arte* võtteid (Tormis 1978: 322; 446), kuid sellest hoolimata puudus lavastuses ballett-komöödiale omane mängulisus (Päewaleht 1936; Tormis 1978: 322 kaudu).

Kutselise teatri algusega sai alguse ka Molière'i süstemaatilisem lavastamine. Oluliste lavastajatena kerkivad esile Paul Sepp lavastustega vanas Eesti Draamateatris ja Eduard Lemberg (Lemmiste) Endla, Narva ja Ugala teatris. Sel ajal algab ka tendents, mis kerkib esile Molière'i lavastamises Eesti teatris – üks lavastaja jõuab tema loomingu juurde mitu korda tagasi. Eduard Lemberg (Lemmiste) on esimene, kelle puhul on see tugevalt märgata – ta lavastas „Ihnust“ esimese vabariigi ajal kolmel korral.

Esimese Eesti Vabariigi ajal ilmub mitu uut tõlget, tõlketööd alustavad uued tõlkijad ja lavale jõuab mitu lavastust, kuid sellest hoolimata lavastamistraditsiooni ei teki. Oluline muutus on näidendite tõlkimine originaalkeelest, millele paneb aluse Marta

Sillaots. Mitmed näidendid jõuavad lavale samal aastal, mil saavad valmis nende tõlked. See peegeldab huvi Molière'i näidendite lavastamise vastu, samas näidates, et oli puudus tõlkijatest, kes näitekirjaniku loomingut tõlgiksid. Lavale ei jõudnud näidendid „Naiste kool“ ja „Misanatroop“, mille keerukam sisu ja värss võis tunduda lavastajatele liiga suure väljakutsena. Nagu ütles ka Gustav Suits oma artiklis: „Eesti teatrielu ei ole enesesse veel jõudnud vastu võtta peenemat ja taidurlikumat osa Molière'i toodangust: Molière'i dramaatiline värss ootab alles Eesti keele tõlkijat.“ (Suits 1925: 481).

2.3. Molière'i näidendite lavastamine Teise maailmasõja ajal

Sõjaaega iseloomustas ühiskonna kiire muutumine, mille jooksul toimusid siiski olulised arengud Molière'i lavastamistraditsioonis. Okupatsioonija mõjud jõudsid eelkõige repertuaari. Nõukogude ajal oli kohustus lavastada nõukogude näidendeid ja saksa ajal olid keelatud juutide, kommunistide ning natsivaenulike autorite teosed. Hoolimata valitseva võimu soovidest, oli publik uue repertuaari suhtes siiski tõrges ja vaatajate püüdmiseks lavastati klassikalisi komöödiaid. Rähesoo märgib oletusena, et klassika lavastamine võis olla ka lootus, et „võimalikud ideoloogilised äpardused antakse kergemas žanris andeks“. Teatrist sai sõjaajal koht, kuhu inimesed said põgeneda igapäevaelu reaalsuse eest. (Rähesoo 2011: 228–238, 566)

1930ndatel tõlketevõist alustanud Ants Oras tõlkis 1940. aastal näidendid „Tartuffe“ ja „Õpetatud naised“. Vasttõlgitud „Tartuffe'i“ lavastas esimest korda Eestis 1941. aasta nõukogude okupatsiooni ajal Kaarli Aluoja ja samal aastal saksa okupatsiooni ajal Andres Särev. Aluoja lavastuses tõusis esile kodanlase Orgoni usuvaimustus ja tema kontrast targa ning nutika toatüdruk Dorine'iga (Kask 1987: 56). Särevi lavastuses vastupidiselt võis peidus olla kriitika valitseva võimu vastu – 1941. aastal klassika õitseajal lavastatud „Tartuffe'i“ „usurangus“ muutus „tõenäoliselt laiemaks dogmatismiks ja fanatismiks“. Särevi lavastus on näide sellest, kuidas komöödia omandas omas hetkes aktuaalse tähenduse. (Rähesoo 2011: 235, 238) Kaarli Aluoja tõi 1943. aastal Eesti teatris lavale esmakordselt ka „Õpetatud naised“.

1943. aastal ilmus ajakirjas Eesti Sõna Kultuurielu rubriigis Molière'i lavastuste ülevaade eesti teatris pealkirjaga „Molière eesti laval“. Molière'i peeti eesti publikule

sobivaks – kuigi huvi oli aastate jooksul olnud erinev, oli siiski publiku maitse „täienenud ja mitmekesisestunud“ ja oli kirjutaja arvates „igas suhtes küps Molière’i teoste igakülgselt nautimiseks“. (Eesti Sõna 1943)

Sõjaajal jõudis lavale 7 Molière’i näidendit ja ilmus ka kaks uut tõlget – Ants Orase tõlgitud „Tartuffe“ ja „Õpetatud naised“, mis kohe ka esmakordselt lavastati. Ideoloogiliselt keerulisel ajal võtsid kaks lavastajat ette ühe Molière’i tippteose – „Tartuffe’i“, mis hakkas mõlema okupatsiooni, nii vene kui ka saksa ajal, omamoodi kõlma. See näitas eesti lavastajate valmidust lavastada keerukamaid Molière’i näidendeid. Pöördelistel aastatel tuli esile üks olulisemaid klassika lavastamise fenomene – sama näidend rakendatakse erinevate ideoloogiavankrite ette. Kui Kaarli Aluoja „Tartuffe“ tõi esile just valitseva võimu ja teenijate suhte, siis Särevi lavastus kritiseeris valitsevat ühiskonnakorda ja kõike ülevõtvat fašismi. Taaskord kerkib esile lavastaja, kes Molière’i mitmel korral lavale toob – Kaarli Aluoja lavastas sõja-aastatel nii „Tartuffe’i“, „Ihnuse“ kui ka „Õpetatud naised“.

2.4. Molière’i näidendite lavastamine Nõukogude Eestis

Pärast Teist maailmasõda oli Eesti taas vene okupatsiooni all. Repertuaari lisandusid nõukogude näidendid ja klassikat hakati ümber tõlgendama läbi uue ideoloogia. Publikut tõi saali siiski rohkem operetid ja poliitikast vabam oma- ja välismaa klassika. Repertuaar sarnanes 1930. aastatele – palju oli algupärandeid, eesti klassikat, vähenes vene kaasaegsete näidendite osakaal ja maailmaklassika. (Rähesoo 2011: 267–299) Pärast sõda lavastati Molière’i esimest korda aastal 1949, mil Eesti NSV Riiklik Vene Draamateater tõi lavale „Tartuffe’i“.

1950. aastate esimesel poolel pöörduti taas klassika poole repertuaari mitmekesistamiseks ja ka teatrihariduse edendamiseks – Molière’i „Tartuffe’i“ võttis Vanemuises repertuaari Kaarel Ird just pedagoogilistel põhjustel noore trupi arendamiseks (Kask 1987: 143). 1950ndatel sai alguse ka Molière’i näidendite lavastamine diplomilavastustena – 1951. aastal lavastas Oskar Põlla „Ihnuse“ Eesti Riiklikus Teatriinstituudis 3. lennu diplomilavastusena.

1961. aastal ilmuvad August Sanga tõlked näidenditest „Naiste kool“ ja „Tartuffe ehk Petis“ ja 1962. aastal näidendist „Amfitrüon“, mille Kaarel Ird ka lavale toob. August Sanga tõlked kerkivad tõlkeajaloos eriliselt esile (Mihkel Mutt 1999; Ott Ojamaa 1974: 13). Lea Tormis (1984: 66) kirjeldab neid kui „vaba ja lavaliselt suurepärase eesti värsikeelega“ tõlkeid ning Kaia Sisask (1993: 22) peab Molière'i kodunemist eesti teatris just August Sanga tõlgete teeneks, kuna nende värss on eesti keelele väga omane.

1968. aastal toimusid taas poliitilised ja kunstilised muutused – leidis aset Praha kevad, algas stagnatsiooniaeg ja Eesti teatriuendus (Rähesoo 2011: 355). Nendel aastatel jagunes sõnateatri repertuaar kolmeks osaks – eesti dramaturgia, NSVL liiduvabariikide ja sotsialistlike riikide näendid ning lääne kirjandus. Selline jaotus oli poliitiliselt paika pandud ega peegeldanud lavastajate eelistusi. Maailmaklassikast mängiti ka Molière'i, kuid eesti teatris olid maailmaklassika „nurgakivideks“ siiski Shakespeare, Ibsen, Tšehhov ja Brecht. (Epner 2015: 170–196)

1970. aastatel lavastatakse esmakordselt „Naeruväärsed eputised“ ja „Misantroop“ ning 1974. aastal ilmub mahukaim Molière'i näidendite kogumik, mille koostaja Ott Ojamaa on tänaseni üks põhilisi Molière'i kommenteerijaid ja August Sanga kõrval hinnatud tõlkija (Tormis 1984). Kogumik ilmus 11 näidendit nii Ojamaa enda kui ka teiste tõlgetes.

Kaheksakümnendatel jõudis esmakordselt lavale „Scapini kelmused“, mis oli kriitikute hinnangul Madis Kalmeti õnnestunud Molière'i-lavastus (Neimar, Epner 2015: 160) ja mille oluline osa oli eritasemelises trupis ühtset tervikut loov mängurõõm (Tormis 1984). Lisaks „Scapini kelmustele“ jõudis esmakordselt lavale ka „Don Juani ehk Peetri Pidasöök“, mille lavastas Lembit Peterson.

1984. aastal kirjutab Lea Tormis (1984: 66–68) oma artiklis pealkirjaga „Molière'i võimalikust lähenemisest eesti publikule (ja teatrile?) tänu „Scapini kelmuste“ esmalavastusele Eestis“, et vaatamata August Sanga tõlketevõimele ja Ott Ojamaa kogumiku ilmumisele, on Molière'i lavastatud vähe ja see ei ole omaseks saanud eesti teatrile. Molière'i lavastamistraditsiooni on siiski kandnud teatrikooli lavastused ning Tormis küsib: „Kas võib siis öelda, et meie oleme nüüd „Scapiniga“ õppinud Molière'i mängima?“ (Tormis 1984: 66–67) Epneri (2015: 197) arvamust, et klassitsism oli siis eesti vaimule veel võõras ning olemasolev traditsioon jäi „hõredaks ja väheütlevaks“

kinnitavad kuni 1984. aastani lavale jõudnud lavastused. Hoolimata üksikutest esilekerkivatest lavastustest, ei ole täielikku kriitikute kiitvat hinnangut pälvinud ükski lavastus. Pigem on hinnatud katseid Molière'i lavale tuua ja seda järjepidevust kiidetud.

1987. aastail algas Nõukogude Liidus perestroika, millega kaasnevates kiirelt toimuvates ühiskondlikes sündmustest ei jõudnud teater sõna võtta tänu lavastuste pikale ettevalmistusprotsessile. Teater keskendus „sügavamale, igavikulisematele küsimustele, puhtale kunstiväärtusele, eelkõige klassikale“. (Rähesoo 2011: 446–448) Ühiskonnakriitilise rolli võttis üle meedia ja teatri suund tegeleda sügavate küsimustega lõi pinnase just klassikale, mis andis ruumi mõtestada toimuvat kaugemalt. Hoolimata klassika lavastamisest, tõstatab Lea Tormis siiski küsimuse, kas teater oli klassika lavastamiseks valmis. (Tormis 1987: 38) Eelmainitud muutustes lavastas 1986. aastal Lembit Peterson Noorsooteatris näidendi „Misanthrop“. Ajastusuunda, keskendumist igavikulistele teemadele, kinnitas Mati Undi arvustus Lembit Petersoni „Misanthroobile“ kui „ajatule Molière'i-lavastusele“ (Rähesoo 2011: 448). Jaak Allik pidas seda hooaja parimaks lavastuseks, hoolimata selle selgusetust kontseptsioonist (Luik 1987: 66). 1990. aastal lavastab Peterson esmakordselt eesti teatris ka „Kodanlasest aadlimehe“.

Nõukogude ajal toimuvad sellised arengud Molière'i lavastamises, mis jätkuvad tänaseni. Molière'i lavastatakse lavakunsti tudengitega ja komöödiaklassika jõuab lavale just diplomilavastustena. Jätkub ka tõlkimise ja lavastamise tihe seos – näidendid, mida tõlgitakse, jõuavad ka pea lavale. Repertuaari suunav poliitika soosis klassika püsimumängukavas, kuid siiski jäi Molière alla teistele klassikutele, ja võib oletada, et tihti olid tema näidendid repertuaaris just selle mitmekesisistamise eesmärgil. Sellel ajajärgul jõuab eesti teatritesse mitu õnnestunud Molière'i-lavastust, kuid lavastamistraditsiooni veel ei teki. Oluline mõju edasisele arengule oli August Sanga tõlketegevuse algus, Ott Ojamaa koostatud Molière'i näidendite kogumiku ilmumine, mitme tõlkimata näidendi tõlkimine ning ka näidendite uuestitõlkimine. Uued tõlked toovad lavale ka esmalavastused – kaks näidendit toob esmakordselt lavale Lembit Peterson, kellest hiljem saab Eesti kõige enam Molière'i lavastanud lavastaja. Esimene lavastus, mille puhul küsiti, kas on leitud üles võti Molière'i lavastamiseks, oli Madis Kalmeti „Scapini kelmused“. Kõrgelt hinnati ka Lembit Petersoni „Misanthropi“ Noorsooteatris, millega Peterson tegi sammu lähemale Molière'i lavastamistraditsiooni tekkele Eesti teatris.

2.5. Molière'i näidendite lavastamine taasiseseisvunud Eestis

Pärast Nõukogude aja lõppu kujunes välja ja tasakaalustus Eesti teater. Sellel ajajärgul vahetus nõukogude teatrisüsteem „euroopaliku malliga“ ja muutus ka teatri ning ühiskonna omavaheline suhe. Repertuaari jõudsid paljud erinevad vormid ja stiilid. Teatrimaastikule tekkis palju uusi teatreid, muutus teatrite rahastamine ning kadus ära pealinna ja provintsis olevate teatrite vaheline hierarhia. Samuti hakkas rohkem näitlejaid tööle vabakutselisena. (Karja 2020: 9, 32–36)

Eesti Vabariik tõi taas sõna- ja usuvabaduse, mis andis võimaluse lavastajatele valida alusmaterjaliks teosed, mis ei pidanud olema ühegi ideoloogilise vaatega kooskõlas. Kuigi puudusid keelatud teemad, millega klassika kaudu tegeleda, hakkasid lavastatud näendid oma aja poliitilises kontekstis tööle – näiteks Lembit Petersoni „Misantroop“ tegeles aususega hetkel, mil 2011. aasta Eesti ühiskonnas oli üleval valetamise ja aususe küsimus.

1990. aastatel lavastati kaks näidendit, mis justkui vastandusid üksteisele. Madis Kalmeti „Arst vastu tahtmist“ lavastuse kujundus ja näitlejate mäng tekitas illusiooni „prantsuse komöödia stiliseeritud rekonstruktsioonist“, mis ei kandnud sügavat tähendust ega poliitilist allmõtet (Kaalep 1991). Samas lavastas Mati Unt „Naiste kooli“. Lavastus võeti vastu vaimustusega. Unt oli tegevuse viinud erinevatesse ajastutesse ja tegevust raamisid lõigud „„Naiste kooli“ kriitikast“. Laval olid nii mõõgad kui ka gaasimaskid, mis näitas „komöödia kui žanri ajatust“. (Sisask 1993: 20–22) Mati Undi „Naiste kool“ on esimene lavastus Eesti teatris, kus Molière võetakse välja selle tavapärasest klassikalisest ning ajastutruust tõlgendusest ja pannakse uude, kaasaegsesse vormi.

Pärast Eesti taasiseseisvumist lavastati Molière'i palju ja kolme kümnendi jooksul jõudsid lavale pea kõik tõlgitud Molière'i näendid. Kõige enam toodi Molière'i lavale 1990. aastatel. Molière'i lavastavad näiteks Markus Zohner (Šveitsist), Hendrik Toompere ja Elmo Nüganen, kuid suurem osakaal on tudengi- ja koolitöödel ning Lembit Petersoniga seotud lavastustel. Rohkem hakati lavastama ka Molière'i kõrgkomöödiaid ja samuti tõlgiti esmakordselt mitu näidendit ning ilmusid ka mitme näidendi taastrükid. Hoolimata rohketest lavastustest ei ole pärast 2000. aastaid ilmunud uusi Molière'i tõlkeid.

Jätkus traditsioon lavastada Molière'i tudengitöödena. Teatrimaastikule tuli ka Lembit Petersoni loodud Vanalinna Hariduskolleegeiumi teatrikool, mille lõpulavastustena toodi Molière'i lavale mitmel korral. Diplomilavastustena jõudis repertuaari ka mitu kõrgetasemelist Molière'i kõrgkomöödiat. Üks olulisemaid nendest, Elmo Nüganeni „Scapini kelmused“, oli peenekoeline meelelahutus, mis lõi seose kaasajaga – linna valitsevate ihnsate isekate meestega. Mängulises lavastuses mängisid Scapini rolli kaksikud Priit ja Märt Pius kes „üllatasid, trikitasid, sooritasid silmamoondusi ja uhkeid vee- ja ilunumbreid“. (Tõnson 2011) Nüganeni tudengilavastus oli järjekordne hoogne ja mänguline Molière'i-lavastus, mis näitas noorte edukust Molière'i mängimisel ja just lavastajate valikut tema loomingut teatrihariduses kasutada. Kuigi Molière'i peetakse teatriõppes oluliseks, ei vali lavastajad seda hiljem siiski enam tihti repertuaari.

Sven Karja (2020) doktoritöös tehtud uuringu põhjal lavastati aastatel 1986–2006 Molière'i Eesti teatrites 17 korda – enim näidendit „Tartuffe“. Molière oli neljas lavastatuim välisautor. Klassika valimisel repertuaari ei olnud nimetatud ajahetkel selget ja ühtset põhjust, kuid taaskord võis põhjuseks olla klassika lavastamine klassika pärast ja just lavastaja enda otsus. Molière'i lavastajana kerkib esile Lembit Peterson, kes ajastule erakordselt hoiab repertuaarivalikul iseloomulikku joont, mis avaldub ka tema juhitud Theatrumis. Teatri repertuaaris leidis vaid väärtkirjandust ja klassikalisi tekste, nende hulgas ka Molière'i teoseid. (Karja 2020: 140–147) Lembit Petersonist kirjutatakse pikemalt kolmandas peatükis „Lembit Peterson ja Molière“. Molière'i-lavastajana kerkib esile ka Lembit Petersoni tütar Maria Peterson.

Olulised lavastused, mis said ka mitme teatriauhinna osaliseks, olid Lembit Petersoni 2015. aasta „Tartuffe“ Draamateatris ja Priit Strandbergi „Naiste kool“ Vanemuises. „Naiste koolis“ on Strandberg lähenenud Molière'ile sarnaselt oma õpetaja Lembit Petersoniga (vt 3. Lembit Peterson ja Molière) ja otsinud ajastutruult lavastatud näidendis üles ühisosa mineviku ja oleviku vahel (Strandberg 2019). Lavastuses kõlab Molière'i-aegne muusika ja näitlejate selja taga on Kõrgema Pallase Kunstikooli maalitud maalid naistest, mis rõhutasid lavastuse teemaasetust – naine ja naise koht ühiskonnas. Lavastuse koomiliselt traagiline peategelane Arnolphe suhtles publikuga otse ja pani saali naerust rõkkama. „Naiste kool“ tõi lavale ka dramaturgiale kohase mängustiili, mis „avas

näitlejatele ootamatuid mänguvõimalusi ning üllatavaid kohandumisi“ (Strandberg 2019).

Eesti iseseisvusajal jõuavad lavale pea kõik Molière'i näidendid, kuid pärast 1990. aastaid enam ühtegi uut tõlget ei ilmu. Olulisel kohal on tudengilavastused, mis on mängulised ja näitavad Molière'i olulisust teatriõppes. Lavastajana kerkib esile Lembit Peterson, kes lavastab Molière'i viiel korral ja kes sellel ajajärgul kujuneb Eesti Molière'i-lavastajaks. Hoolimata repertuaarinõude kadumisest ja uute tõlgete mitteilmumisest lavastatakse Molière'i siiski palju ja lavale jõuab mitu kõrgetasemelist lavastust.

2.6. Molière'i kui tegelane ja tema loomingu põhjal kirjutatud teosed Eesti teatris

Eesti teatris on Molière'i loomingu põhjal kirjutatud mitu alusteksti ning samuti on neid mängitud osana mõnest muust lavastusest. 1968. aastal lavastas Ela Unt Vanemuise Lavakunsti Studios teatriõhtu kahes osas pealkirjaga „Mängime, et on talv“, mille jooksul mängiti ka „Naiste kooli“ teist vaatust. 1984. aastal toodi Eesti NSV Riiklikus Akadeemilises Teatris Vanemuine lavale Juri Faliku „Scapini kelmuste“ ainetel kirjutatud bufo-ooper „Kelmuste kool ehk Hea vilja-aasta ehk Vana hirmus lugu“. 1991. aastal jõudis lavale „Amphitryon“ kui „etnofuturistlik balettkomöödia kahes osas“. 2002. aastal jõudis Vene Draamateatris lavale „Armastus ja kuld“, mis oli muusikaline etendus kirjutatud Molière'i komöödia „Ihnus“ ainetel.

Molière'i kui näitekirjanikku on kujutatud seitsmes lavastuses. 1982. aastal lavastas Mihhail Lurje Mihhail Bulgakovi näidendi „Molière“ („Püha sakrament“) ja 1987. aastal tõi Ingo Normet sama näidendi lavale Noorsooteatris. 1988. aastal lavastas Mihhailov Grigori „Teatrifantaasiad“, Üllar Saaremäe 1996. aastal näidendi „Poolearuline Jourdain“ ja 1999. aastal Kabala Svjatoshi näidendi „Vagameeste vandenõu“. Molière oli tegelane ka Toomas Kalli estraadinäidendis „Kassikuld“, mille lavastas 1999. aastal Eino Baskin. 2013. aastal lavastas Merle Karusoo Eesti Draamateatris John Hodge'i näidendi „Kollaborandid“ („Collaborators“), mille üheks tegelaseks oli Molière (Kruus 2013: 8).

2.7. „Molière Eestis“ peatüki kokkuvõte

Molière ja tema näidendite tõlkimine on olnud oluline osa Eesti teatrist ja näitab klassikale omaseid jooni teatrimaastikul – tõlkimine originaalkeelest algab koos kutselise teatri sünniga. Samuti on omane tendents, et tõlgete kvaliteedi tõusuga tõuseb ka lavastuste tase – värss muutub omasemaks nii publikule kui ka teatritegijatele. Seda kajastavad ka mitmed eesti ajakirjanduses ilmunud tagasivaated Molière’ile eesti teatris.

Käsikäes käivad ka näidendite tõlked ja lavastused – tõlgitaksegi lavale ning saab lavastada seda, mida on tõlgitud. Kui ilmub uus või taas-tõlge, toodi see ka varsti lavale. Kõrgelt on hinnatud August Sanga värssõlkes, mis kajastub lavastajate tõlgete valikus. Peale 1960. aastaid, mil tõlketööd alustab August Sang, kasutavad lavastajad just eelkõige tema, mitte vanemaid tõlkeid. Sama on ka Ott Ojamaa tõlgetega. Lisaks Sangale ja Ojamaale hakkavad tõlkima ka Tatjana Hallap ja Lauri Leesi, kuid siiski ei ilmu alates 1990. aastatest ühtegi uut tõlget. Nõukogude ajal rohke tõlkimise põhjuse võib leida loomeinimeste vabadusest – tõlkimine pakkus loomingulisusele väljendust (Banhard 2014: 18). Uute tõlgete mitteilmumine võib olla tingitud nii tõlkijate puudusest, loomevabadusest kui ka huvi vähesusest materjali vastu – viimasel kümnel aastal on Molière’i lavastamine olnud seotud tudengitööde, Vanalinna Hariduskolleegiumi ja Theatrumiga.

Mitmel korral on Molière’i näendid jõudnud repertuaari nii selle mitmekesistamiseks kui ka ajastust tulenevatel tingimustel (nt repertuaarinõue). Molière’i on küll lavastatud igal kümnendil, kuid siiski on see jäänud teiste klassikute (Shakespeare, Tšehhov, jt) varju. Ka tõlgitud on neid vähem – Shakespeare’i teosed on eesti keelde tõlgitud täielikult, kuid Molière’i näidenditest vaid veidi üle kolmandiku.

Molière’i lavastamine toimub lainetena – paaril järjestikusel aastal jõuab lavale mitu lavastust, millele järgneb pikem paus. Huvitav on ka suur lavastamiste arv just ühiskondlikult pöördelistel aegadel – Eesti Vabariigi algusaastatel, maailmasõja-ajal ja Eesti taasiseseisvumisajal. 1980. aastatest koorub välja põhjus, miks keerulistel hetkedel klassika juurde pöördutakse – kui teater ei jõua kaasas käia kiirete ühiskondlike sündmustega, liigutakse sügavate teemade juurde, tegeledes hingeliste, mitte poliitiliste teemadega.

Näidenditest kõige rohkem on lavastatud „Tartuffe'i“ (12 korda) ja „Ihnust“ (11 korda). Viimast tundub lavastatud olevat just selle tõttu, et see oli esimene eesti keelde tõlgitud näidend ja niipea, kui hakati tõlkima Molière'i kõrgkomöödiaid, eelistati pigem neid või teisi samal ajal ilmunud tõlkeid. Eriline näidend on „Tartuffe“, mida on selle tõlkimisest alates järjepidevalt lavale toodud ja mis omandas lavastamishetkel aktuaalse tähenduse.

Molière on Eesti teatris justkui külaline, kelle lavastamises puudub punane niit, mille järgi saaks Eesti teatris jälge ajada ja millest moodustuks kindel muster. Molière'i lavastamistraditsioon seisab eelkõige paari lavastaja õlgadel, kes on erinevatel kümnenditel näitekirjaniku teoseid lavale toonud ja tihti samu näidendeid lausa mitu korda lavastatud. Enamus lavastajaid on Molière'i lavastanud siiski vaid ühel korral. Kõige rohkem on Eesti teatris Molière'i lavastanud Lembit Peterson.

Molière'i lavastused on saanud tähelepanu vähe – kriitika tähelepanuorbiiti on jõudnud vaid üksikud lavastused. Palju on mainitud esimesi Molière'i lavastusi, kuid vast oma uudsuse tõttu ja tihti on neidki nimetatud pigem „tublideks ettevõteteks“ kui õnnestunud lavastuseks. Esile on kerkinud õnnestunud rollitäitmised, mida pakuvad Molière'i hästikirjutatud tegelased, kuid tihti heidetakse lavastusele ette, et puudub kunstiline tervik või on fookus läinud millelegi muule, kui õnnestunud lavastuseks vaja oleks.

Molière on hinnatud teatriõppes ja tema näidendeid lavastatakse just tudengitöödena. Molière'i osatähtsust teatrihariduses toovad välja ka mitmed teatriuurijad ja seda näitab selgelt samuti lavastuste osakaal. Ka Molière'i kõige rohkem lavastanud lavastaja Lembit Peterson on lavastusi teinud just tudengitega ja seda traditsiooni jätkavad temaga seotud haridusinstituutsioonid. Molière sobib teatrihariduse osaks just oma ajatute teemade, erinevate teatritraditsioonide põimimise ja meisterlikult tõlgitud värsiga.

Lavastused, mis on teatriajaloost välja paistnud, on otsinud just seda, mida Molière ise on nende näidendite puhul oluliseks pidanud, ja proovinud just läbi klassitsitsliku ajastutruuduse tuua prantsuse näitekirjanikku teatritraatajale lähemale. Aluoja „Tartuffe“, mis oli kriitika hinnangul ühtne lavastus, Kalmeti „Scapini kelmused“, mille puhul nimetatakse mängurõõmu ja terviklikkust, Petersoni „Misanтроop“, mida iseloomustab kõrge stiil, Strandbergi „Naiste kool“ ja Petersoni „Tartuffe“ on kõik lavastused, mille

ühtsus ja tahe Molière'i leida on need lavastused teinud kriitika silmis eriliseks. Molière toimib eesti laval omaenda mahlas – ajastutruult ja nende lavastajate käe läbi, kes proovivad tungida tema sügavustesse ja suuta üles leida selle, mis Molière'is endas on erilist, mitte selle, mis võiks olla eesti laval eriline. Tundub, et Molière ei vaja ümbertõlgendamist ega kaasajastamist, vaid hakkab tööle siis, kui järgida neid juhiseid, mida autor ise on ette andnud. Erandiks oli Mati Undi õnnestunud lavastus „Naiste kool“, milles lisaks kaasajastamisele kasutati ka kahte eri näidendit.

Siinkohal võib ajalugu vaadates küsida, kas tõesti on eestlaste loomus nii erinev prantsuse klassitsistlikust natuurist, et isegi Molière'i ajatud teemad lähevad kaotsi? Eesti lavadele jõudnud näendid, vähemalt allikaid vaadates, ei jõua tihti ühiskonda kohale, hoolimata oma teravusest kirjutamisajal. Ainukene näidend, mis ka Molière'i ajal sai suure tähelepanu osaliseks, „Tartuffe“, kõlab eesti teatris omamoodi ja saab mitme mainimise osaliseks teatriajaloolistes allikates. Kuid ka siinkohal tekib küsimus – kuidas saab nii tugevalt religioosne tekst muutuda eesti laval nii neutraalseks ja ümbertõlgendatavaks, et sobib nii ateistlikule režiimile kui ka religioossele lavastajale?

Kui vaadata neid klassikuid, kes eesti lavadel kodusemaks on saanud – Shakespeare, Tšehhov ja Ibsen – siis miks mängitakse neid rohkem kui Molière'i? Võib-olla on põhjuseks suurem kultuuriline ja geograafiline ühisosa. Inglise ja vene dramaturgia tõlkimise juures on eeliseks ka originaalkeelte laiem oskus. Samuti paistab välja veel üks tugev ühine joon – religioon. Eestiga ühendab Skandinaaviaga luterlus, Inglismaaga protestantism ning Venemaaga õigeusk. Kuid mis on ühisosa temperamentsel katoliiklikul natuuril ja eesti põhjamaisel protestandil? Nagu ka Calderón, kirjutab Molière ühiskonnas, milles katoliku kirik on üks ja ainus ning sama loomulik nagu õhk hingamiseks või vein joomiseks. Seitse surmapattu ei ole siinmail aktuaalne, kuid Molière'i looming inimest oma pahedes lavale toomata ei jäta. Tundub, et selle kultuurilise ühisosaga on osanud meisterlikult samastuda vähemalt üks katoliku kirikusse kuuluv eesti lavastaja – Lembit Peterson.

3. LEMBIT PETERSON JA MOLIÈRE

Järgnev peatükk keskendub Lembit Petersonile kui lavastajale ja tema Molière'i-lavastustele Eesti teatris. Materjali koostamisel on kasutatud Eesti Teatri Biograafilist Leksikon, teatriajaloo ülevaateid, ajakirjade ja ajalehtede artikleid ning intervjuud Lembit Petersoniga 2021. aasta kevadel. Intervjuu keskendus Petersoni Molière'i-lavastustele ja tema kunstilistele taotlustele Molière'i lavastamisel. Peterson peab oluliseks Molière'is seda, mida näitekirjanik ka ise püüdis edasi anda – naeru läbi pisarate, ja näeb teda mehena, kes tahtis olla traagik, aga ebaõnnestus. Ta on eesti teatris valinud kindla ja omapärase lavastamissuuna – tuua lavale kvaliteetkirjandust, otsida tõde ning küsida, miks ja mille nimel. Ta toob klassika lavale klassikana, kuid leiab ühisosa tänapäevaga.

3.1. Lembit Peterson ja tema lavastajakäekiri

Lembit Peterson (sündinud 1953) on Eesti lavastaja, kes on lavale toonud nii maailmaklassikuid kui ka kaasaegseid autoreid. Tema lavastatud maailmaklassika ärkab kaasaegsel Eesti teatrilaval ellu ja püüab ajastutruudust säilitades kõnetada tänast publikut. Nagu kirjeldas Juhan Ulfsak tema 2015. aasta lavastust „Tartuffe“:

[...] Eesti Draamateatris etendunud Lembit Petersoni „Tartuffe“ näitab, et võib kasutada peaaegu kogu ajaloolise teatri võttestikku nii, et see mõjub värskena, sest tegijad on oma vanamoodsusest mänguliselt teadlikud. Nad esitavad postdramaatilisele ajastule sihiliku väljakutse nii, et „klassikalitus“ muutub kohati metatasandiks, millega osad näitlejad aktiivselt ja ka väikese huumorivõtmega suhestuvad. Seda ma nimetaksingi teadlikkuseks – lavastus võib olla vormilises mõttes „vanamoodne“, aga ta otsib autentsust siin ja nüüd. (Toome, Ulfsak 2016:10).

Lembit Peterson lõpetas 1976. aastal Tallinna Riikliku Konservatooriumi lavakunstikateedri näitleja ja lavastaja eriala. Ta on töötanud lavastajana nii Noorsooteatris, Ugalas kui ka Draamateatris, näitlejana Noorsooteatris ja asutanud ka erateatri Theatrum. Lisaks praktilisele teatritööle on ta tegutsenud väga aktiivselt ka teatrihariduse vallas. Ta on olnud mitme Eesti teatrikooli õppejõud ja kursusejuhendaja ning asutanud ka Vanalinna Hariduskollegiumi teatrikooli. Lembit Peterson on saanud

oma erialase tegevuse eest mitmeid tunnustusi nii Eestis kui ka välismaal. 2011. aastal omistati talle Prantsuse Vabariigi Kunstide ja Kirjanduse Ordeni rüütlikraad. (ETBL)

Lembit Peterson on palju lavale toonud maailmaklassikat – nii Calderóni, Shakespeare'i, Tšehhovit kui ka Molière'i. Tema jaoks on klassika selline materjal, millest leiab alati midagi uut ja mis ärgitab publikut mõtlema. (Epner 2016: 62) Lisaks klassikale kõnetavad teda ka keskaegne teater ja vanad teatrivormid (Neimar, Epner 2015: 159). Peterson jõuab oma materjalini lugemise kaudu, mis on tema sõnul võti avamaks maailma, teisi inimesi ja ka Jumalat. Tekstist kooruvad välja olulised teemad, kuid teksti lavaletoomiseks peavad need kõnetama ka tänapäeva vaatajat. (Normet 2013: 199–200) Klassika lavastamisel ei pea ta vajalikuks alusmaterjali kärpida, vaid anda vaatajale võimalus olla näidendi õhkkonnas (Epner 2016: 53).

Petersoni jaoks on oluline Tõe otsing, vaimsus ja religioon, kuid tema jaoks ei eksisteeri religioosset teatrit. Teater ei ole Kirik, kuid see on tema jaoks midagi, mis võib vastuvõtlikku vaatajat ajendama end muutma. Olemas on siiski teater, mida loovad religioossed loojad – lavastajad ja näitlejad. Tema jaoks on oluline kogu meeskonna kunstiline koostöö ja vaimne osadus, mis on iseloomulik Theatrumi trupile. Teater on Petersoni jaoks võimalus näidata nähtamatut ja mitte peegeldada elu naturalistlikult, vaid sütitada publiku kujutlusvõime. Nagu ka peeglis, on teatris olemas reaalsuse ja teatri vahel hõbedakiht, mis väljendub iluna. (Samas: 64 – 75)

Üheks juhtivaks põhimõtteks on Petersoni jaoks küsida, miks ja mille nimel. Tema loomingut kannab autori mõtte ja sõnumi edasiandmine publikule ning lavastuse sisu ja vorm on tema jaoks lahutamatud – kõik peab teenima lavastuse pealisülesannet ja jõudma ka publikuni. Näitlejat vaadates ei pea vaataja mõtlema näitlejatööle, vaid laval peab näitleja suutma sisu tähelepanematult esile tuua. Näitena toob Peterson esile Indrek Sammuli, kes mängis Cléante'i Petersoni lavastuses „Tartuffe“. (Samas 2016: 63–66)

3.2. Lembit Peterson kui Molière'i lavastaja eesti teatris

Peterson on Molière'i lavale toonud seitse korda – rohkem kui ükski teine lavastaja Eesti teatris. Eriti olulised on olnud tema hilisemad „Misanthrop“ ja „Tartuffe“, mis olid stiilipuhtad ja sügavale inimloomusesse süüvivad lavastused. Lavastajana ei ole ta

klassikat kaasajastanud, vaid toonud selle tänapäeva, lastes igavikulistel teemadel vaatajat puudutada (Epner 2016: 62). Petersoni Molière'i-lavastuste hulka kuuluvad 1986. aasta „Misanatroop“, 1990. aasta „Kodanlasest aadlimees“, 2011. aasta „Misanatroop“ ja 2015. aasta „Tartuffe“ ning kolm tudengilavastust: 1980. aasta „Don Juan ehk Peetri pidusöök“, 2000. aasta „Tartuffe“ ja 2017. aasta „Õpetatud naised“.

Petersoni huvi Molière'i vastu sai alguse juba teatrikoolis. Tema jaoks on Molière'i loomingu alati midagi uut ja just keerulisematel aegadel annab see mõistmise, miks ja kuidas teatrit teha. Juba lavakunstikooli ajal kõnetas teda üks kindel teema – ausus. (Peterson 2021) Inimese ausus on ka üks läbivaid jooni tema lavastamiseks valitud näidendites. Ühine teema on ka religioon või millegi ebajumalaks asetamine, millega nii Molière kui ka Peterson oma loomingu tegeleb.

Molière'i lavastuste materjaliks on ta valinud eelkõige näitekirjaniku kõrgloomingu – viievaatuselised kõrgkomöödiad ja ühe ballett-komöödia. Peterson peab ühiseks „Don Juani“, „Tartuffe'i“ ja „Misanatroobi“ teemasid – just nendes komöödiates tuleb tema sõnul esile Molière'i traagilisus, mis muudab näidendid tragikoomiliseks (Epner 2016: 66). Petersoni näidendivalikud iseloomustab ka näidendite ambivalentsus – ta otsib Molière'i loomingu just tema naerus avalduvat traagikat.

Petersoni jaoks on oluline ka näidendi tõlkekvaliteet (Normet 2013: 200). Ta kasutab olemasolevaid tõlkeid ja ei lisa ega muuda tõlgetes midagi. Petersoni arvates on kindlasti kadusid tõlkimisel ühest kultuurist teise, kuid tema jaoks on sellel ka teine pool – iga tõlge annab midagi juurde. Eesti keelde tõlgitud „Tartuffe“ mitte ei tee näidendiga seonduvat kultuuripärandit vaesemaks, vaid rikastab seda. Peterson hindab kõrgelt nii August Sanga kui ka Ott Ojamaa tõlkeid ning tõlgendusi. (Peterson 2021) Kvaliteetsete tõlgete valik kajastub ka tema lavastamiseks valitud Molière'i näidendites – valitud on eelkõige tõlked, mida teatritõlgetena hinnatakse kõrgelt. Samuti on ta lavale toonud enamasti just värssnäidendeid.

Molière'i loomingu on tegelastel tihti üks kindel pahe, mida nad esindavad – Arganil enesekesksus, Tartuffe'il valskus ja Don Juanil kahepalgelisus. Esil on inimlikud vead, mida naeruvääristatakse. Kuid miks naeruvääristada pahesid? Pahed ja vourused on tugevalt seotud kristlusega ja Molière'i-aegse maailmapildiga. Petersoni jaoks avab Molière'i just inimhinge sügav konflikt pahelisuse ja vouruse vahel ning sellest

üldnimlikust ühisosast areneb kõik muu lavastuse juures – dekoratsioonid, kostüümid, jne. Tema jaoks on oluline luua näidendi tegevusmaailm ja leida üles Molière'i mängimise stiil, mille kaudu publik sisuni jõuaks. (Peterson 2021)

Petersoni sõnul ei saa Molière'i ega ka teisi klassikuid analüüsida ilma kristliku vaatepildita. Molière'i suhet Jumalaga ei saa keegi näha, kuid Molière'i hingest räägivad tema elulugu ja looming ning ka selle tagasiside temaaegses ühiskonnas. Tema näidendites oleva vaimsuse taga võib peituda näitekirjaniku enda isiklik kokkupõrge katoliku kirikuga – tema jesuiitlik haridus ja kiriku halb suhtumine näitlejatesse. Just see religioosne konflikt, mis silmakirjalikkusena end näidendites esitab, võib olla põhjuseks, miks tema looming eestlasele võõras on. Molière ei võitle Kiriku, vaid valskuse vastu. (Peterson 2021) Just see võib olla Petersoni (2021) sõnul ka just Molière'i valupunkt, mille on sõnastanud prantsuse filosoof Jean de La Bruyère:

Kas saab pähe tulla veidramat ideed: kujutagem endale ette tervet hulka kristlasi, nii mehi kui ka naisi, kes kogunevad teatud päevadel ühte saali, et plaksutada seal kogudusest välja heidetute salgale, kusjuures nad heideti välja ainult selle eest, et nad eelmainitutele ette kinni makstud lõbu pakuvad? Mulle näib, et me peaksime kas teatrid üldse kinni panema või hakkama näitlejaseisusesse paremini suhtuma. (Bruyère 2020: 449)

Molière on oma näidendites olemas just suhetes ja mõnikord on tema mõtteid kuulda ka mõnes tegelases. Näidendi mõte jõuab kohale läbi tervikpildi ja Molière ei tee enda mõtteid selgeks mustvalgelt, vaid ta küsib ja näitab probleeme, mida vaataja iseenda sees saab edasi arendada. (Peterson 2021) Petersoni lavastustes tuleb esile ka see, et tegelased, kelle hääl esindab mõistust, saavad publikule armsaks ja mõtted selgeks – näiteks „Tartuffe'i“ Cléante, kes mõjub inimliku ja mõistuspärasena. Selline tegelane on tajutav ka Petersoni õpilaste, Priit Strandbergi ja Kristjan Üksküla lavastustes, kus samasus tekkis „Naiste kooli“ Chrysalde'i ja „Väga haige“ Beralde'iga.

Petersoni esimene katse Molière'i lavale tuua oli lavakunstikooli 9. lennu diplomilavastus „Don Juan“, millele järgnes 1986. aasta „Misanatroop“ ja 1990. aasta „Kodanlasest aadlimees“. Need kolm lavastust saavad küll kriitika osaliseks (Tormis 1987: 66, Herkül 1990: 85–88, Luik 1987: 67), kuid neid hinnati just Molière'i lavaletoomise ja otsingute tõttu. Hoolimata kriitikast pidas Jaak Allik Petersoni „Misanatroopi“ hooaja parimaks lavastuseks ja „puhtaks stiiliteatri näiteks“ (Luik 1987: 67). „Misanatroop“ esindas uut mõttesuunda teatris ja oli Petersoni jaoks justkui sammuks

oma eesmärgi poole – rajada teater, kus oleksid ühendatud teatriõpe ja professionaalne tegevus ning kus oleks võimalik pühenduda „ajaloolisele teatrile ja väärt-dramaturgiale“ (Kolk 2015: 662). „Misanthrop“ tundub olevat lavastus, millega algab Petersoni ja Molière'i side – stiilipuhast lavastus püüab jõuda tuumani.

Pärast kümneaastast pausi jõuavad lavale juba kaks teistmoodi hingamisega lavastust. Ka Petersoni enda sõnul on ajaga tulnud uutmoodi arusaam ja sügavus. Petersoni jaoks on Molière eelkõige oma teosed kirjutanud lavale – materjali avab sellega tegelemine ja tegelaste elluäratamine laval. (Peterson 2021)

Lembit Peterson lavastas „Misanthroobi“ taas 2011. aastal. See esietendus näidendi 1666. aasta esietendusega samal kuupäeval. Mängukohaks valitud Kadrioru loss oli lavastuses justkui tegelane ja lõi pinnase Molière'i värsile. (Klassikahommik 2011, Misanthrop kaudu) Kui esimest „Misanthroobi“ lavastust kirjeldatakse kui ebaselget, kuid stiilipuhast lavastust, siis 2011. aasta „Misanthrop“ on terviklik, meisterliku sisemise mänguga lavastus. Purje võrdleb kahte lavastust – nooruses lavastatud teravus ja tegelastele hinnangu andmine on muutunud. Näidendi sügavus jõudis publikuni ja väärinäitekirjandus sai Petersoni käe all elavaks. (Purje 2011) Petersoni enda sõnul on ta 2011. aasta lavastuses üles leidnud midagi uut – tõde on täieliku aususe ja valelikkuse vahepeal (Peterson 2021). Petersoni lavastus satub ka poliitilisse sfääri – aususega tegelev näidend jõuab lavale hetkel, mil Eesti ühiskonnas toimub diskussioon valedest haridusvaldkonnas (Mikelsaar 2011).

Lembit Petersoni teist korda lavastatud „Tartuffe“ esietendus 4. oktoobril 2015 Eesti Draamateatri suures saalis. Lavastajaga tehtud intervjuus Eesti Draamateatri ajalehes ütles Lembit Peterson, et „see projekt on mõeldud (või ellu kutsutud) silmakirjalikkuse uurimiseks. Ja avastamiseks (Molière'i juhtimisel)“. (Paaver 2015) Lavastus oli kõrgelt hinnatud Eesti teatri aastaauhindadel ja Eesti Draamateatri kolleegipreemiatel. Lembit Peterson oli „Tartuffe'iga“ nomineeritud ka teatriauhindade lavastaja auhinnale.

Peterson lavastas „Tartuffe'i“ ka 2000. aastal, kuid eelmise lavastuse juurde ta tagasi ei pöördunud. Teemad, mis lavastuses esil olid, olid endised – siiras usk ja valevagadus. Petersoni sõnul puudutab eesti vaatajat usklikkuse teema, kuna eestlased on usklikud inimesed – „küsimus on, millesse või kellesse“. Ka näidendi võtmetegelaseks on Orgon,

kes „teeb Tartuffe’ist endale ebajumala“. (Paaver 2015) Lavastuses paljastatakse silmakirjalikkus nii Tartuffe’is kui ka teistes tegelastes (Peterson 2021).

Petersoni „Tartuffe’is“ tuleb esile just tema lähenemine Molière’ile. Tekib oluline võrdlus teiste, varem lavastatud näidenditega. Petersoni enda tugev side katoliikluse ja ka Prantsusmaaga avab näidendi sügavama kihi – ei rünnata mitte kirikut, vaid silmakirjalikkust. Viimase mittetabamine võis olla põhjuseks, miks varem see näidend eesti teatris tööle pole hakanud, vaid on jäänud vaid fanatismi kujutavasse rolli.

Molière’i looming on juba 400 aastat lavale toonud tegelasi, kelles igauks end ära tunneb. Ta on leidnud inimeses midagi sügavat, midagi ajastuülest, mis tänaseni kõnetab. Peterson peab Molière’i tõe otsijaks, kes toob oma näidendites tõe esile just pahede kujutamises – Molière ei naera inimest, vaid pahet, eesmärgiga lahutada meelt ja muuta inimest. Just see „sisevaade inimesse“, mis meie igapäeva elu rutus hakkab sageli käest libisema, teeb ta oluliseks. Inimene saab endale otsa vaadata läbi kvaliteetse teatriteksti ja näidendiraamatust elavaks saanud tegelaste ning lootustandva naeru kaudu mõista, et siiski on võimalik pahest paraneda. (Peterson 2021)

Petersoni pärand Molière’i lavastamises läheb edasi nii tema juhitud teatriõppe kui ka Theatrumi kaudu. Prantsuse näitekirjaniku näidendeid on lavale toonud ka tema tütar Maria Peterson. Maria Peterson on Molière’i lavastanud kahel korral – 2009. aastal „Õpetatud naised“ ja 2012. aastal „Kvaliteetinimene“ („Kodanlasest aadlimees“). Vanalinna Hariduskollegiumi vilistlastest on Kristjan Üksküla lavastanud Molière’i „Väga haige“ („Ebahaige“), Mirko Rajas (Mirko Rajas) „Ihnuse“ ning Priit Strandberg (Priit Strandberg) „Naiste kooli“.

Lembit Peterson on kõige rohkem Molière’i lavastanud lavastaja Eestis ja tundub, et Eesti teatrimaastikul on tema see lavastaja, kes on enda jaoks Molière’i avastanud. Lea Tormis kirjutab 1972. aastal Sirbis ja Vasaras ilmunud artiklis, et tuleks jõuda klassitsistliku teatri tuumani ja vaatama sügavamale „puuderdatud parukatest“ selleni, mis on selle all. „Aga kõigepealt siiski peaks mõni lavastaja Molière’i üldse enda jaoks avastama!“. (Tormis 1972) Tundub, et Lembit Peterson on see, kes Tormise üleskutsele vastas. Peterson läheneb Molière’ile kui näitekirjanikule, kes tahtis paljastada pahed ja teha seda läbi naeru ning inimsuhete. Tema lavastused, nii „Tartuffe“ kui ka

„Misanthrop“, olid aktuaalsed ja kõnetasid eestlasi –mõlemad leidsid rohkelt vaatajaid ning „Misanthrop“ on mängukavas tänaseni.

Tema töö on oluline roll just klassika, eriti Molière'i toomisel eesti kultuuriruumi. Lisaks näidendite lavastamisele, on ta neid kasutanud ka teatriõppes ja annab oma isikliku pühendumise kaudu edasi huvi ja armastust klassika vastu. Petersoni lähenemine Molière'ile on vaid üks võimalikke, kuid tundub, et tema aastatepikkune süvenemine ja uurimistöö on andnud tema lavastustele hingamise ja teinud need eesti teatris stiilipuhasteks klassikalavastuseks, mille sõnum jõuab vaatajani.

KOKKUVÕTE

Bakalaureusetöös „Molière Eesti teatris“ uurisin Molière'i näidendite tõlkimist ja lavastamist Eesti teatris. Töö eesmärk oli leida vastus küsimusele, kas Molière'i ja Eesti teatri vahel on ühisosa ning kuidas on tekkinud Molière'i lavastamistraditsioon. Bakalaureusetöös tehtud uurimus ei anna veel täielikku ülevaadet Molière'i lavastamisest, kuna puudub ulatuslikum retseptsiooniuuring ja üksikasjalikum süvenemine lavastustesse, mis võiks anda põhjalikumad teadmised uuritud materjalist.

Püüdsin anda olemasolevate ajalooallikate põhjal võimaliku täpse ülevaate tõlgetest ja lavastustest ning neid analüüsides leida tõlke- ja lavastamistraditsiooni. Kasutasin andmete kogumiseks peamiselt andmebaase, teatriajaloolisi ülevaateid, ajakirja- ja ajalehtede artikleid. Samuti viisin läbi intervjuu lavastaja Lembit Petersoniga.

Molière on prantsuse klassitsistlik näitekirjanik ja näitleja, kes on enda loomingu ühendanud vana rahvateatri traditsiooni ja kõrgkomöödia. Tema näidendid tegelevad igavikuliste ja ajaüleste teemadega. Molière'i näidendites peitub nii tragöödia kui ka komöödia – komöödiates jõuavad lavale traagilised tegelased ja inimeste pahed.

Üsikumad teated Molière'i näidendite lavastamisest Eestis pärinevad juba 18. sajandi rändtruppide repertuaarist, Wiera teatrist ja seltsidest, kuid alles kutselise teatriga saab alguse Molière'i järjepidevam lavastamine. 1923. aastal tõlgitakse esimesed näidendid prantsuse keelest eesti keelde ja saab alguse tõlketraditsioon. Algselt tuuakse lavale lihtsamaid näidendeid, kuid paralleelselt tõlkevaliteediga tõuseb ka lavastuste kunstiline tase ja hakatakse lavastama ka kõrgkomöödiad. Molière'i lavastamine on tugevalt seotud tema näidendite tõlkimisega – uued tõlked jõuavad lavale kohe pärast tõlkimist. Tõlkijatena hinnatakse eriti August Sanga ja Ott Ojamaad.

Molière'i on lavastatud nii lavastaja isiklikul valikul kui ka repertuaarinõude ning klassikat klassika pärast. Molière'i näidendeid lavastatakse ajastutruult ja hinnatud on need lavastused, milles otsitakse sidet tänapäevaga, jäädes truuks näidendi ajastule. Lavastamine on järjepidev olnud alates 1920. aastatest, kuid enamasti ei ole lavastused teatrijaloo silma paistnud. Esile on kerkinud lavastused, mis omandasid omas ajas poliitilise tähenduse (nt 1941. aasta „Tartuffe“) või mida hinnati kui katset Molière'i lavastada. Palju on Molière'i lavastatud ka teatrihariduses.

Eesti teatris tundub Molière olevat võõras. Hoolimata kultuurilisest, keelelisest või vaimsest erinevusest sai lavastamistraditsioon tekkida just järjepideva lavastamise ja tõlkimisega, mille terviklikkusest jäi pikka aega midagi siiski puudu. Eriliselt kerkib Molière'i-lavastajana esile Lembit Peterson, kelle lavastused märgivadki lavastamistraditsiooni algust. Petersoni kui lavastajat inspireerib maailmaklassika ja selle ühisosa leidmine kaasajaga. Tema Molière'i lavastusi juhib tugev isiklik side kristluse ja Prantsusmaaga. Ta näeb Molière'i kui traagilist koomikut, kirjanikku ja näitlejat, kes on tabanud midagi sügavat inimeses ja osanud selle ajatuks kirjutada.

Molière'i lavastamine algas Eesti teatris järjepidevalt juba 1920. aastatel, kuid esimesed hinnatud kunstiliselt terviklikud lavastused toob lavale Lembit Peterson, kelle tööd jätkavad tema juhitud teater ning tema õpilased. 21. sajandil pole Molière'i enam tõlgitud ja samuti on tema lavaletoomine jäänud seotuks Petersoniga ning teatriharidusega. Kuigi temaga jõudis lavastamistraditsioon tekkida, siis kas see ka jätkub, on omaette küsimus. Hetkel saab panna pealkirjale – „Molière ja meie“ – hüümärgi.

KASUTATUD ALLIKAD

Anto, Heino 1923. Eilse artikli „Waimutöö kaitseks“ juure. *Päewaleht*, 23.03, <https://dea.digar.ee/article/paevalehtew/1923/03/23/17> (15.05.2021).

Banhard, Evelin 2014. Shakespeare ja eesti tõlkekultuur. *William Shakespeare. Kogutud teosed*. Tallinn: Eesti Keele Sihtasutus, 9–19.

Bradby, David; Andrew Calder 2006. Chronology. *The Cambridge Companion to Molière*. Eds. David Bradby, Andrew Calder. New York: Cambridge University Press, xv–xix.

Bruyère, Jean de la 2020. *Inimtüübid ehk meie ajastu kombed*. Tartu: Ilmamaa.

Canova-Green, Marie Claude 2006. The career strategy of an actor turned playwright: 'de l'audace, encore de l'audace, toujours de l'audace. *The Cambridge Companion to Molière*. Eds. D. Bradby, A. Calder. New York: Cambridge University Press, 1–13.

Draamateatri büroo 1923. W. A. „Päewalehe“ toimetusele, *Päewaleht*, 23.03, <https://dea.digar.ee/article/paevalehtew/1923/03/23/17> (15.05.2021).

Eesti Sõna 1943 = Molière eesti laval. *Eesti Sõna*, 4.09, <https://dea.digar.ee/article/eestisona/1943/09/04/29> (26.03.2021).

Eesti sõnateater 2015 = Eesti sõnateater. I köide. Teatriprotsess: taustad, ilmingud, peegeldused. Lavastajaportreed. Toim. Piret Kruuspere, Lea Tormis, Luule Epner, Eva-Liisa Linder, Mari Tuuling. Tallinn: Eesti Muusika- ja Teatriakadeemia lavakunstkool, Eesti Teatriliit, Eesti TA Underi ja Tuglase Kirjanduskeskus.

Eesti Teatri Agentuuri koduleht, <https://teater.ee/> (18.03.2021).

Eesti Teatri Agentuuri näidendite andmebaas, <https://teater.ee/naidendid> (26.11.2020–26.03.2021).

Eesti Teatri- ja Muusikamuuseumi Eesti teatri lavastuste andmebaas, <http://www.lavakas.ee/tmm/> (26.11.2020–15.05.2021).

Epner, Luule 2015. Teatrite mängukava. *Eesti sõnateater. I köide. Teatriprotsess: taustad, ilmingud, peegeldused. Lavastajaportreed*. Toim. Piret Kruuspere, Lea Tormis, Luule Epner, Eva-Liisa Linder, Mari Tuuling. Tallinn: Eesti Muusika-ja Teatriakadeemia lavakunstikool, Eesti Teatriliit, Eesti TA Underi ja Tuglase Kirjanduskeskus, 166–207.

Epner, Luule 2016. Teater peab äratama kujutluse. Luule Epneri vestlus Lembit Petersoniga. *Teatrielu 2015*. Koost. Ott Karulin, Leenu Nigu. Tallinn: Eesti Teatriliit, 62–75.

ESTER = *Eesti suuremate raamatukogude ühiskataloog e-kataloog ESTER*, https://www.ester.ee/search~S1*est (15.05.2021).

ETBL = *Eesti Teatri Biograafiline Leksikon*, http://etbl.teatriliit.ee/artikkel/peterson_lembit2 (30.04.2021).

Herkül, Kadi 1990. Elust ja teatrist Molière'ile mõeldes (Molière'i „Kodanlasest aadlimees“ Eesti Draamateatris). *Teater. Muusika. Kino*, 11, 85–88.

Howarth, William D. 2006. Prantsuse renessanss- ja neoklassitsistlik teater. *Oxfordi illustreeritud teatriajalugu*. Toim. J. R. Brown. Eesti Teatriliit. Tallinn: EMTA Lavakunstikool, 242–279.

Kaalep, Tõnu 1991. Ümmargune Molière'i tõlgendus ehk kriitik vastu tahtmist. *Teater. Muusika. Kino*, 2, 55–57.

Karja, Sven 2020. *Eesti teatrite repertuaar aastatel 1986–2006*. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.

Kask, Karin 1987. *Eesti nõukogude teater 1940–1965. Sõnalavastus*. Tallinn: Eesti Raamat.

Kolk, Madis 2015. Lembit Peterson. *Eesti sõnateater. I köide. Teatriprotsess: taustad, ilmingud, peegeldused. Lavastajaportreed.* Toim. Piret Kruuspere, Lea Tormis, Luule Epner, Eva-Liisa Linder, Mari Tuuling. Tallinn: Eesti Muusika- ja Teatriakadeemia lavakunstkool, Eesti Teatriliit, Eesti TA Underi ja Tuglase Kirjanduskeskus, 644–665.

Kruus, Kairi 2013. Kollaborandid. *Lavastuse vihik õpetajale ja õpilasele*, https://www.draamateater.ee/wp-content/uploads/2020/01/KOLLABORANDID_lavastuse_vihik_1.pdf (06.03.2021).

Luik, Hans 1987. Pööre peensuse suunas. *Teater. Muusika. Kino*, 8, 61–68.

Mettus, Woldemar 1936. „Ebahaige“ Draamastuudios 28.11.36. *Päevaleht*, 30.11, <https://dea.digar.ee/article/paevalehtew/1936/11/30/35> (31.03.2021).

Mikelsaar, Raik-Hiio 2011. Kui palju valetada haridusvaldkonnas? *Sirp*, 13.05, <https://sirp.ee/s1-artiklid/c9-sotsiaalia/kui-palju-valetada-haridusvaldkonnas/> (25.05.2021).

Mirko Rajas, Noorsooteatri koduleht, <https://www.eestinoorsooteater.ee/et/mirko-rajase> (30.04.2021).

Misanтроop, Theatrumi koduleht, <https://www.theatrum.ee/lavastused/misanthrop/> (25.05.2021).

Mutt Mihkel 1999. Kõrvaltegemised (1). *Sirp*, 12.02, <https://dea.digar.ee/page/sirp/1999/02/12/9> (26.03.2021).

Neimar, Reet, Luule Epner 2015. Teatriprotsess üldvaates: teatrikeelee uuenemine. *Eesti sõnateater. I köide. Teatriprotsess: taustad, ilmingud, peegeldused. Lavastajaportreed.* Toim. Piret Kruuspere, Lea Tormis, Luule Epner, Eva-Liisa Linder, Mari Tuuling. Tallinn: Eesti Muusika- ja Teatriakadeemia lavakunstkool, Eesti Teatriliit, Eesti TA Underi ja Tuglase Kirjanduskeskus, 84–165.

Normet, Ingo 2013. Lembit Peterson. 8 intervjuud Eesti lavastajatega. *Lavastajaraamat II*. Koost. Ingo Normet. Tallinn: Eesti Teatriliit, Eesti Muusika- ja Teatriakadeemia lavakunstkool, 198–235.

Ojamaa, Ott 1974. Molière ja aeg. Kronoloogia. *Molière. Näidendid*. Koost. Ott Ojamaa. Tallinn: Eesti Raamat, 7–32.

Paaver, Ene 2015. Molière “Tartuffe”. *Eesti Draamateatri ajaleht*, 1.10, <https://dea.digar.ee/article/eestidraama/2015/10/01/2.1> (26.03.2021).

Priit Strandberg, Vanemuise teatri koduleht, <https://www.vanemuine.ee/people/priit-strandberg/> (30.04.2021).

Purje, Pille-Riin 2011. Austusväärne ja naljakas inimene ei alistu, jääb lõpuni iseendaks. *Postimees*, 15.06, <https://leht.postimees.ee/470526/austusvaarne-ja-naljakas-inimene-ei-alistu-jaab-lopuni-iseendaks> (14.05.2021).

Päevaleht 1923a = Molière'i „Ihnus“ „Estonias“. *Päevaleht*, 5.10, <https://dea.digar.ee/article/paevalehtew/1923/10/05/17> (31.03.2021).

Päevaleht 1923b = Draamateater. Ringreisi kawa. *Päevaleht*, 25.04, <https://dea.digar.ee/article/paevalehtew/1923/04/25/34.3> (31.03.2021).

Rähesoo, Jaak 2011. *Eesti Teater. Ülevaateos I*. Tallinn: Eesti Teatriliit.

Sillaots, Marta 1923a. Waimutöö kaitseks. *Päevaleht*, 22.03, <https://dea.digar.ee/article/paevalehtew/1923/03/22/12> (15.05.2021).

Sillaots, Marta 1923b. W.a. „Päevalehe“ toimetus! *Päevaleht*, 25.03, <https://dea.digar.ee/article/paevalehtew/1923/03/25/13> (15.05.2021).

Sisask, Kaia 1993. Naera aga naera, parter! *Teater. Muusika. Kino*, 11, 20–22.

Sisask, Kaia 2006. Prantsuse klassitsistlik kirjandus. *Molière. Näidendid*. Tallinn: Avita, 283–293.

Strandberg, Priit 2019. Teatrikunsti sümboliseerivat /.../ *Naiste kool. Kavaleht*. Koost. Anu Tont. Tartu: Vanemuine, nummerdamata leheküljed.

Suits, Gustav 1924a. Molière ja meie, *Looming*, 2, 113–117.

Suits, Gustav 1924b. Molière ja meie, *Looming*, 3, 288–290.

Suits, Gustav 1924c. Molière ja meie, *Looming*, 6, 466–470.

Suits, Gustav 1925. Molière ja meie, *Looming*, 6, 472–481.

Teatribüroo 1923a. Draamateater. *Päevaleht*, 16.03,
<https://dea.digar.ee/article/paevalehtew/1923/03/16/11> (31.03.2021).

Teatribüroo 1923b. Draamateater. *Päevaleht*, 8.04,
<https://dea.digar.ee/article/paevalehtew/1923/04/08/15> (31.03.2021).

The Molière Encyclopedia 2002. Eds. J. F. Gaines. London: Greenwood Press.

Toome, Hedi-Liis; Juhan Ulfsak 2016. Midagi on valmis saanud, nautige, teatrisõbrad! *Teatrielu 2015*. Tallinn: Eesti Teatriliiit, Eesti Teatri Agentuur, 9–24.

Tormis, Lea 1972. Molière ja meie? Molière'i 350. sünniaastapäevaks. *Sirp ja Vasar*, 21.01, <https://dea.digar.ee/page/sirpjavasari/1972/01/21/2> (26.03.2021).

Tormis, Lea 1978. *Eesti teater 1920–1940. Sõnalavastus*. Tallinn: Eesti Raamat.

Tormis, Lea 1984. Molière'i võimalikust lähenemisest eesti publikule (ja teatrile?) tänu „Scapini kelmuste“ esmalavastusele Eestis. *Teater. Muusika. Kino*, 5, 66–68.

Tormis, Lea 1987. Elust (Teatrile mõeldes). *Teater. Muusika. Kino*, 6, 32–38.

Tulevik 1923 = Draamateater. *Tulevik*, 28.03,
<https://dea.digar.ee/page/tulevik/1923/03/28/4> (31.03.2021).

Tõnson, Margit 2011. Molière'i suvi – labasest lõbusani. *Eesti Ekspress*, 10.07,
<https://ekspress.delfi.ee/artikkel/49278025/moliere-i-suvi-labasest-lobusani> (24.5.2021).

Waba Maa 1923 = Draamateater ringreisil. *Vaba Maa: Pärnu väljaanne*, 25.04, <https://dea.digar.ee/page/vabamaaparnu/1923/04/25/1> (25.05.2021).

Wanemuise talitus 1923. Draamateatri külaskäigu etendused. *Postimees*, 17.04, <https://dea.digar.ee/article/postimeesew/1923/04/17/11> (31.03.2021).

Käsikirjalised allikad

Peterson, Lembit 2021. Intervjuu Hanna Maria Salongile, 16.05. Helisalvestis autori valduses.

SUMMARY

The purpose of this bachelor's thesis, titled "Molière in Estonian theatre", is to identify and analyse the translation and staging of Molière's plays in Estonian theatre. Theatre history sources and databases mention Molière's plays being directed in Estonia, but no comprehensive study has previously been conducted.

Molière lived in the 17th century and is renowned as one of France's greatest comedians and playwrights. He and his troupe worked under Louis XIV's patronage and entertained the court as well as townspeople. Molière wrote in verse and prose in many genres including comedy and farce. He is the creator of the *comédie-ballet* genre, in which music, dance and drama are combined. In his works, he combined various theatre traditions, including *commedia dell'arte*, French farce, and Italian farce. Molière's most acclaimed works include the five act comedies *Tartuffe*, *Dom Juan*, and *Misanthrope*.

Molière's plays have captured something timeless in human nature – each play brings a vice onto the stage, ridicules it, and through this brings a mirror before the audience. Molière's controversial plays and his penchant for criticising others on stage led to Molière having many enemies and made his plays famous in his time. One of his most famous plays, *Tartuffe*, was banned as it criticised the Church by bringing a religious hypocrite on stage.

Molière's plays were first performed by travelling theatres and there are few staging's mentioned before the 1920s. The more continual staging tradition starts alongside the creation of Estonia's independence. Before the 1920s Molière's plays were translated from other languages, such as German or Russian. However, in 1923 the first of Molière's plays were directly translated from French to Estonian; this brought more of his plays on stage due to an increase in the quality of translation.

The direct translations were immediately staged, and this pattern has continued with all of Molière's directly translated plays. The most well renowned translators are August Sang and Ott Ojamaa. Up until today, 16 of Molière's plays have been directly translated into Estonian and almost all of these have been staged. The most recent translations were published in the 1990s. Initially, most translations belonged to Molière's simpler plays,

but as the translation tradition evolved, translators and directors began working with Molière's more complex comedies.

Molière has continuously been staged following the 1920s. In addition to the personal interest of directors, Molière's plays have also been staged to diversify theatre repertoires or to fulfil cultural quotas set by the Soviet Union. His plays have also been used in theatre education due to their high artistic value and verse. Although Molière's plays have been performed on stage, he is not the most frequently staged classical author in Estonian theatre. In Estonian theatre history sources, staging's of Molière plays have seldom been referred to by critics as having high artistic quality. Alternatively, staging's of Molière's plays are usually appreciated as steppingstones in developing the staging tradition.

During politically and culturally significant years, classical material has been brought on stage due to changing politics and ideologies. Additionally, as theatre as an art form is incapable of reacting to political movements as they happen, classical material gave the theatre a means to focus on humane topics which maintain permanent significance, regardless of the politics or ideologies of the time. Molière was often staged during moments such as the Second World War and Perestroika. His most frequently staged play in Estonia, *Tartuffe*, showed how classical material gains political meaning – both staging's of *Tartuffe* during the Second World War presented differing emphases due to the reigning ideology at the time.

Most theatre directors have worked with Molière at least once, but in every decade, there has been a director that stages his works many times. The director who staged Molière the most is Lembit Peterson. With Peterson, Molière's staging tradition in Estonia begins – Peterson's plays are well renowned and highlighted in the critique. Peterson's works are focused on the original text and time, but through it he finds a common link between both eras and connects the past with the present. Peterson's plays stay true to the theatre traditions they were created in but become alive by emphasising ageless humane topics that are also the focus of Molière's plays – love, sincerity, deceit, God, and truth.

Since the disappearance of demand for classical plays in the theatre repertoire, there has been a decreased prevalence of staging's of Molière's plays throughout Estonia – most staging's are connected to theatre education or to Lembit Peterson. Peterson's

tradition to stage Molière's plays by finding topics which speak to today's viewers while still staying true to the original era of writing is carried on by Peterson's founded theatre *Theatrum*, his students, and Vanalinna Hariduskolleegium's theatre school.

Lembit Peterson is the primary theatre director that Molière's staging tradition in Estonian theatre has been connected to. Although currently Peterson's tradition is passed on, but whether this will continue is a question which remains unanswered. The last 100 years have brought many high-level translations and stage productions of Molière's plays, but most of Molière's plays still remain to be translated and staged. This thesis has given an overview and analysis of Molière's plays in Estonian theatre, but this topic would benefit from more thorough research and audience reception studies.

LISAD

Lisa 1: Tabelid

Tabel 1. Molière'i looming (jätkub)

Näidendi nimi	Esietenduse aasta	Eestikeelne pealkiri (kursiivis tõlkimata)	Tõlkija, aasta
L'Étourdi ou les Contretemps	1653–1653	<i>Tuulepea</i>	
Le Dépit amoureux	1656 (?)	<i>Armutusk</i>	
La Jalousie du Barbouillé	1645–1658	<i>Barbouillé armukadedus</i>	
Le Médecin volant	1645–1658	Lendav arst	Heino Anto 1923
Le Docteur amoureux	1658	<i>Armunud arst</i>	
Les Précieuses ridicules	1659	Naeruväärsed eputised	Ott Ojamaa 1974
Sganarelle ou le Cocu imaginaire	1660	<i>Sganarelle ehk Ebasarvekandja</i>	
Dom Garcie de Navarre ou le Prince jaloux	1661	<i>Don Garcia Navarrast ehk Armukade prints</i>	
L'École des maris	1661	<i>Meeste kool</i>	
Les Fâcheux	1661	<i>Tüütud</i>	
L'École des femmes	1662	Naiste kool	Leena Külaots 192? August Sang 1961
La Critique de L'École des femmes	1663	„Naiste kooli“ kriitika	Ott Ojamaa 1974
L'Impromptu de Versailles	1663	Versailles' improvisatsioon	Ott Ojamaa 1974

Le Mariage forcé	1664	<i>Sundabielu</i>	
La Princesse d'Élide	1664	<i>Elise printsess</i>	
Le Tartuffe	1664	<i>Tartuffe</i>	
Dom Juan	1665	Don Juan	Ott Ojamaa 1964
L'Amour médecin	1665	<i>Armastus arstina</i>	
Le Misanthrope	1666	Misanthrop	Ants Oras/Aleksander Aspel 1936 August Sang 1961
Le Médecin malgré lui	1666	Arst vastu tahtmist	Marta Sillaots 1923
L'Imposteur	1667	<i>Petis</i>	
Amphitryon	1668	Amfitrüon	August Sang 1962
George Dandin	1668	George Dandin	Marta Sillaots 1923
L'Avare	1668	Ihnus/Ihnur/ Ihnuskael	Reinhold Kask 1923 Häidi Kolle 1999
Monsieur de Pourceaugnac	1669	<i>Pourceaugnaci</i>	
Tartuffe	1669	Tartuffe	Ants Oras 1940 August Sang 1961
Les Amants magnifiques	1670	<i>Suurejoonelised armastajad</i>	
Le Bourgeois gentilhomme	1670	Kodanlasest aadlimees	Lauri Leesi/Tatjana Hallap 1992
Les Fourberies de Scapin	1671	Scapini kelmused	Tatjana Hallap 1974
La Comtesse d'Escarbagna	1671	<i>Krahvinna d'Escarbagnas</i>	
Les Femmes savantes	1672	Õpetatud naised	Ants Oras 1940
Le Malade imaginaire	1673	Ebahaige	Ants Oras/Aleksander Aspel 1936

Tabel 2. Molière kui kaasautor

Näidendi nimi	Aasta	kaasautorid	Lisamärkus
Mélicerte	1666–1667	Benserade, Lully, Italian Comedians, Hôtel de Bourgogne trupp	Osa teosest <i>Ballet des Muses</i>
La Pastorale comique	1666–1667	Benserade, Lully, Italian Comedians, Hôtel de Bourgogne trupp	Osa teosest <i>Ballet des Muses</i>
Le Sicilien	1666–1667	Benserade, Lully, Italian Comedians, Hôtel de Bourgogne trupp	Osa teosest <i>Ballet des Muses</i>
Psyché	1671	Corneille, Quinault	

Tabel 3. Molière'i näidendid Eesti teatris (jätkub)

Näidend	Aasta	Lavastaja	Teater/Selts	Tõlkija
Ihnuskael	1886	Wiera, August	Wiera teater	-
Ihnus	1919		Kuressaare Eesti Selts	-
Lendav arst	1923	Sepp, Paul	DRAAMATEATER	Heino Anto
Arst vastu tahtmist	1923	Sepp, Paul	DRAAMATEATER	Marta Sillaots
George Dandin	1923	Sunne, A.	DRAAMATEATER	Marta Sillaots
Ihnus	1923	Lauter, Ants	ESTONIA TEATER	Reinhold Kask
Ihnus	1923	Lemmiste, E.	NARVA TEATER	Reinhold Kask
Ihnus	1926	Lemberg, E.	VILJANDI DRAAMATEATER UGALA	Reinhold Kask
Ebahaige	1936	Sepp, Paul	EESTI DRAAMATEATER	A.Oras/A.Aspe l
Ihnus	1936	Lemmiste, E.	ENDLA	Reinhold Kask
Tartuffe	1941	Aluoja, Kaarli	VANEMUINE	Ants Oras
Tartuffe ehk Petis	1941	Särev, Andres	ESTONIA TEATER	Ants Oras
Õpetatud naised	1943	Aluoja, Kaarli	EESTI DRAAMATEATER	Ants Oras
Ebahaige	1944	Laur, Hugo	ESTONIA TEATER	A.Oras/A.Aspe l
Ihnus	1944	Aluoja, Kaarli	VANEMUINE	Reinhold Kask
Ebahaige	1945	Kiiver, J.	VÕRU KANNEL	A.Oras/A.Aspe l

Tartuffe	1949	Okuntšikov, A. / Judassin, L.	EESTI NSV RIIKLIK VENE DRAAMATEATER	Ants Oras
Ihnus	1950	Sikkel, Arnold// Kelder, Hannes	PÄRNU DRAAMATEATER ENDLA	Reinhold Kask
Tartuffe	1950	Ird, Kaarel	VANEMUINE	Ants Oras
Ihnus	1951	Põlla, Oskar	EESTI RIIKLIK TEATRIINSTITUUT	Reinhold Kask
Ebahaige	1952	Ader, Karl	VILJANDI DRAAMATEATER UGALA	A.Oras/A.Aspe l
Naiste kool	1959	Ader, Karl	VILJANDI DRAAMATEATER UGALA	Leena Külaots
Amphitryon	1960	Ird, Kaarel	VANEMUINE	August Sang
Tartuffe ehk Petis	1965	Säre, Andres	TRA DRAAMATEATER	August Sang
Tartuffe	1975	Normet, Ingo	PÄRNU DRAAMATEATER	August Sang
Naeruväärsed eputised	1977	Komissarov, Kalju	NOORSOOTEATER	Ott Ojamaa
Misanthrop	1978	Torga, Heino	VILJANDI DRAAMATEATER UGALA	August Sang
Don Juan ehk Peetri pidusöök	1980	Peterson, Lembit	VILJANDI DRAAMATEATER UGALA	Ott Ojamaa
Scapini kelmused	1983	Kalmet, Madis	RAKVERE TEATER	Tatjana Hallap
Misanthrop	1986	Peterson, Lembit	NOORSOOTEATER	August Sang
Arst vastu tahtmist	1990	Kalmet, Madis	EESTI NOORSOOTEATER	Tatjana Hallap
Don Juan	1990	Normet, Ingo	ENDLA	Ott Ojamaa
Kodanlasest aadlimees	1990	Peterson, Lembit	EESTI DRAAMATEATER	Lauri Leesi
Tartuffe	1990	Dvorkin, Juli	VENE DRAAMATEATER	?
Amphitryon	1991	Kerge, Ago-Endrik	VANEMUINE	August Sang
Naiste kool	1993	Unt, Mati	EESTI DRAAMATEATER	August Sang
Tartuffe	1993	Baskin, Roman	EESTI NOORSOOTEATER	August Sang
Naiste kool	1996	Ahmet, Dajan	SALONGTEATER	August Sang
Kodanlasest aadlimees	1998	Kerge, Ago- Endrik	ENDLA	Tatjana Hallap/Lauri Leesi
Naeruväärsed eputised	1998	Torga, Heino	VABA LAVA	Ott Ojamaa
Scapini kelmused	1998	Issakov, Aleksandr	EESTI RIIKLIK VENE DRAAMATEATER	Tatjana Hallap
Ihnur	1999	Normet, Ingo	VANEMUINE	Häidi Kolle
Tartuffe	1999	Komissarov, Kalju	VILJANDI DRAAMATEATER UGALA	August Sang
Don Juan ehk Sevilla pilkaja	2000	Toompere, Hendrik	EESTI DRAAMATEATER	Ott Ojamaa

Scapini kelmused	2000	Komissarov, Kalju	VILJANDI DRAAMATEATER UGALA	Tatjana Hallap
Tartuffe	2000	Peterson, Lembit	THEATRUM	August Sang
Misanatroop	2008	Zohner, Markus (Šveits)	VAT TEATER	August Sang
Don Juan	2009	Bõtshkov, Mihhail (Venemaa)	VE NE TEATER	A. Fjodorov
Õpetatud naised	2009	Peterson, Maria	THEATRUM	Ants Oras
Ebahaige	2011	Kerge, Ago-Endrik	VANEMUINE	Aleksander Aspel; Ants Oras
Misanatroop	2011	Peterson, Lembit	THEATRUM	August Sang
Scapini kelmused	2011	Nüganen, Elmo	TALLINNA LINNATEATER	Tatjana Hallap
Tartuffe	2011	Kulikov, Oleg	VE NE TEATER	Lozinski, M.
Kvaliteetinimene	2012	Peterson, Maria	THEATRUM	Lauri Leesi
Tartuffe	2015	Peterson, Lembit	EESTI DRAAMATEATER	August Sang
Misanatroop	2016	Lamp, Anu	EESTI DRAAMATEATER	August Sang
Väga haige	2017	Üksküla, Kristjan	THEATRUM	Aleksander Aspel
Õpetatud naised	2017	Peterson, Lembit	EESTI DRAAMATEATER	Ants Oras
Ihnus	2019	Rajas, Mirko	THEATRUM	Reinhold Kask
Naiste kool	2019	Strandberg, Priit	VANEMUINE	August Sang

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Hanna Maria Salong,

annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) minu loodud teose *Molière Eesti teatris*, mille juhendaja on Riina Oruaas (MA), reprodutseerimiseks eesmärgiga seda säilitada, sealhulgas lisada digitaalarhiivi DSpace kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.

Annan Tartu Ülikoolile loa teha punktis 1 nimetatud teos üldsusele kättesaadavaks Tartu Ülikooli veebikeskkonna, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace kaudu Creative Commons'i litsentsiga CC BY NC ND 3.0, mis lubab autorile viidates teost reprodutseerida, levitada ja üldsusele suunata ning keelab luua tuletatud teost ja kasutada teost ärieesmärgil, kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.

Olen teadlik, et punktides 1 ja 2 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.

Kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei riku ma teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse õigusaktidest tulenevaid õigusi.

Hanna Maria Salong
27.05.2021